

**Kòkòbì Páũlũ ní sǐ sěé 'bá**  
**Rómã**  
**vé rĩ pi ní rĩ**  
**Tã búkũ rĩ vé rĩ ã ùlũngará**

Páũlũ sǐ kòkòbì 'dĩri sěé 'bá Yésũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí kũrũ Rómã vé rĩ agá rĩ pi ní, lě ụ'dúkọ múké 'í ní sěé vũrã urukọ' 'bée agásĩ rĩ vé tã ùlũú kòpi ní. Páũlũ ùlũ ụ'dúkọ múké Yésũ ní 'daá rĩ vé létì kĩnĩ, Múngú sě 'bá rĩ pi ícá pìrì 'í ẹndrẹtì gé ǎngũ rĩ pi agásĩ céré, kòpi ní ẹsì 'bǎá tã Múngú ní 'oó ì ní rĩ drìgé rĩ sǐ. Páũlũ 'da Yǎhúdĩ Yésũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní kĩnĩ, ụ'dúkọ 'dĩri kpá Búkũ Múngú vé Òndĩ Ụkụ rĩ ruzú rĩ agá anigé. 'da kpá 'bá adri' 'bá Yǎhúdĩ rú ku rĩ pi ní kĩnĩ, kòpi gò adri 'bá Múngú vé ni, kòpi ní ụ'dúkọ múké rĩ ẹ'yĩ' rĩ sǐ. Ùlũ kĩnĩ, Múngú sě 'bá ícá pìrì 'í ẹndrẹtì gé, 'bá ní 'i ẹ'yĩ' gí rĩ sǐ, adri 'yozú kìnĩ, 'bá ní tǎimbì rĩ 'dujú ngaá rĩ sǐ kuyé. Índrì Uleteré rĩ dō ri 'bá drì ko 'bávé adringará agá nĩ, 'bá ícá adri sũ Múngú ní lěé rĩ tịnì rá.

Búkũ rĩ vé ụdũ gé, cápítã 12-15 agá, Páũlũ ímbá létì 'bá Yésũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní adrizú rĩ. Ùlũ kĩnĩ, lě 'bá lěkí 'bá ọgũpì lělě, 'bá lěkí 'bá ri' 'bée ǎgátá gǎ' 'bée 'bá be rĩ pi lělě, ǎzini 'bá lěkí 'bá ri' 'bá 'bá ọcũ' 'bá rĩ pi lělě. ǎzini ùlũ 'bá ambugu 'bá rụ' 'bá rĩ pi vé ìnjĩngará ã tã. Ụdũ ni gé, cápítã 16 agá, Páũlũ sě mǒdó ívé ùndĩ Rómã gá rĩ pi ní, ri kòpi zìjì rú sǐ.

<sup>1</sup> Ma Páulũ 'i, ãtí'bagú riipi ẽzị ngaápi Kúrísítõ Yẹsũ ní rĩ, Múngú ìpě ma 'bá áyúâyũ ní rú, pě ma mụú Múngú vé ụ'dụkọ múké rĩ ùlũú. <sup>2</sup> Múngú ẹzị ụ'dụkọ múké rĩ vé tã kú ìnógòsị nẹbị rĩ pi tị gé, sĩkí tã ní kú Búkũ Uletere Múngú vé rĩ agá. <sup>3</sup> Ụ'dụkọ múké ì ní sĩa 'dĩri, sĩkí tã Múngú Mvọpị vé rĩ. Tịkí ìri 'bá áda rú úyú 'bágú Dāwụdị\* vé rĩ agá. <sup>4</sup> Yẹsũ Kúrísítõ Úpí 'bávé rĩ, ìmúkí ìri nịí amá Mvá Múngú vé ni, lókí Múngú ní ìri ingaá gõó ìdri rú ùkpõ Índrí Uletere rĩ vé rĩ sĩa rĩ gé. <sup>5</sup> Yẹsũ 'bã ẹsị múké 'bá ní, ùpě 'bã 'bá ì ní rií áyúâyũ ní pi rú, 'bã mụkí tị sěé 'bá adri'bá Yāhúdị rú ku rĩ pi ní, kọpi ã újákí rí ẹsị Múngú ri ẹ'yịzú, kọpi ã 'dụkí rí tã ìri ní ẹzị rĩ ngaá, āzini kọpi ẽ ìngúkí rí Yẹsũ ri. <sup>6</sup> Ìmi 'bá adri'bá Rómã gá 'dĩ'bée, Múngú zị ìmi ìmụ adrií 'bá Yẹsũ Kúrísítõ vé ni.

<sup>7</sup> Ìmi 'bá Rómã vé Múngú ní lěélě, ìri ní zịí 'bá ìvé ni rĩ pi, á sĩa kọkọbị 'dĩri sěé ìmi ní nĩa.

Ẹsị múké, āzini tākiri 'bá Ẹtẹpị Múngú vé rĩ, āzini Úpí Yẹsũ Kúrísítõ vé rĩ ã adri ìmi be.

### *Páulũ lě 'deé mụú Rómã gá.*

<sup>8</sup> Drịdrị ni, á lě òwò'dífò sěé Múngú ní rú Yẹsũ Kúrísítõ vé rĩ sĩa ìmi tã sĩa, ã'diātāsīyā ẹsị ìmi ní 'bãá Múngú drịgẹ 'dĩri vé tã ayi mụzú vũ drịgẹ

\* **1:3** 1:3 Dāwụdị: Múngú ìpě Dāwụdị ri adrií 'bágú Ìsērélě rĩ pi vé ni, ẹzị kīnī, 'bágú ú'dí rí ìmụ ìfũ ìrivé úyú agá, ìri mālũngā rĩ rụ mụzú 'dānī'dānī, 'bágú rĩ Yẹsũ Kúrísítõ 'i. 'Í lā Sāwụmā 132:11-12; Ẹzị 2:30. Tịkí Dāwụdị rí ìsụ ākūdē ìlī rĩ ca élfũ ālu (1,000) gí, ìlī 'dāri gé, ìsụ tịkí drī Yẹsũ Kúrísítõ rí kuyé. 'Í lā 1 Sāmūélě 16-30; 2 Sāmūélě 1-24; 1 'Bágú 1-2.

sĩ céré. <sup>9</sup> Múngú má ní rií ẹ̀zị ngaá ĩri ní ẹ̀sị be céré, má ní rií ụ̀'dukọ́ múké Mvọpị vé rĩ ùlũú rĩ, nị tã má ní rií zị ĩmi ní njị 'dĩri céré rá. <sup>10</sup> Ụ̀'dukọ́ céré, má kãdõ rií Múngú ri zị, ma ri zị tị ni gé, ả'yĩ dõ rá, ả zị má ní lẹ̀tị mụzú ĩmi ndrezú Rómã gá 'dĩlé.

<sup>11</sup> Á lẹ mụú ĩmi ndree, mâ zị rí Múngú ri, ả sẹ rí ĩmi ní fẹfẹ́ Índrí Uletere rĩ vé rĩ, ĩmi adrikí rí ùkpó ùkpó ĩmivé ẹ̀'yĩngára agá. <sup>12</sup> 'Bá kãdõ 'bá úmú ĩmi be trụ, mávé ẹ̀'yĩngára ri ĩmĩ ẹ̀sị ímbá, ĩmivé ẹ̀'yĩngára ri kpá mâ ẹ̀sị ímbá. <sup>13</sup> Má ẹ̀drípịi má ọm̀vúpịi má ní lẹ̀lẹ́ rĩ pi, má útú ma kòdò lẹ̀zú mụzú ĩmi ndrezú vú be tré, tã ụ̀rukọ́'bée ugakí mâ lẹ̀tị cí cĩngbá ícázú ảndrũ sĩ. Á lẹ mụú ẹ̀zị ngaá ĩmi ảsámvú gé, sũ má ní ẹ̀zị ngaá vũrã ụ̀rukọ́'bée agá 'bá adri'bá Yãhũdị rú ku rĩ pi ảsámvú gé rĩ tịni, ĩmi ẹ̀'yĩkí rí Yẹ̀sũ Kúrísitõ ri.

<sup>14</sup> Á 'bã ụ̀'dukọ́ múké Múngú vé rĩ ả tã ảmbúgú má ẹ̀sị agá, á lẹ mụú ùlũú Gĩrĩkĩ rĩ pi ní, ảzini 'bá adri'bée Gĩrĩkĩ rú ku rĩ pi ní, 'bá úmĩ be rĩ pi ní, ảzini 'bá azakaza rú rĩ pi ní. <sup>15</sup> Tã ni sĩ, má ní lẹ̀zú mụzú ụ̀'dukọ́ múké rĩ ùlũzú ĩmi ní Rómã gá 'dĩlé ảnĩ.

<sup>16</sup> Mâ drĩ ícọ njaa ụ̀'dukọ́ múké rĩ vé ùlũngára ả tã sĩ ku, ả'diãtãsiyã ĩri ùkpó Múngú vé ni, ĩri 'bá Yẹ̀sũ ri ẹ̀'yĩ'bá gĩ rĩ pi pa ĩvé ùnjĩkãnyã agásĩ rá. Drĩdrĩ ni, ĩ Yãhũdị rĩ pi pa, ĩ kúru 'bá adri'bá Yãhũdị rú ku rĩ pi pa ndõ. <sup>17</sup> Ụ̀'dukọ́ múké rĩ, ĩri lẹ̀tị 'bá rĩ ní adrizú pịri Múngú ẹ̀ndrẹ̀tị gé rĩ i'da nĩ. Múngú ri sẹ 'bá rĩ ícá pịri 'í ẹ̀ndrẹ̀tị gé ẹ̀'yĩngára sĩ, ảzini 'bá rĩ adri mụzú pịri Múngú

ɛndrɛtɪ gɛ ɛ'yĩngará vé tã sĩ, sũ Búkũ Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ tɪnɪ, “‘Bá tã be pɪrɪ Múngú ɛndrɛtɪ gɛ rĩ, ĩrivé ɛ'yĩngará ri sɛ ĩri tã 'o pɪrɪ.”

*Ūnjĩkãnyã ri sɛ Múngú ã 'a ri vé ũnjĩ ũnjĩ*

<sup>18</sup> Múngú ã 'a ve 'bũ gɛ 'dãã ũnjĩ ũnjĩ 'bá ri'bée ũnjĩkãnyã 'o'bá, tã áda rĩ gã'bá sĩ rĩ pi ní. <sup>19</sup> 'Bá ũnjĩkãnyã 'o'bá 'dĩni 'dĩ'bée, kòpi nĩkĩ tã áda Múngú vé rĩ rá, ã'diātāsīyã Múngú i'da tã rĩ kòpi ní rá. <sup>20</sup> ã'diātāsīyã ĩ ní 'bũ pi gbizú vũ be rĩ gɛ, 'bá rĩ pi ndrekĩ Múngú ã rú'bá kuyé, ngá kòpi ní ndree rĩ vũ Múngú ní gbiĩ rĩ, āzini 'bũ ĩri ní gbiĩ rĩ. Kòpi ndrekĩ ĩrivé ũkpõ adriĩpi muzú 'dáni'dáni rĩ, āzini kòpi nĩkĩ ĩrivé ɔsũkã áamá ngá ĩri ní gbiĩ rĩ pi ã rú'bá gá. Kòpi ícókĩ 'yoó kɪnĩ, ĩ nĩkĩ Múngú ri kuyé 'dĩni ku.

<sup>21</sup> Kòpi ã nĩkĩ dõ Múngú ri rá drããāsīyã, kòpi íngúkĩ Múngú ri āluḡáni ku, kòpi sɛkĩ kpá ĩri ní ɔwõ'dĩfô ku, kòpi ri tã azakaza vé ni pi ũsũ, ã'diātāsīyã kòpivé yĩkĩ tã pɪrɪ 'ozú rĩ ábá gí. <sup>22</sup> Kòpi ã 'yokĩ dõ kɪnĩ, ĩ 'bá tã nĩ'bá ni pi drããāsīyã, kòpi 'bá azakaza rú ni pi. <sup>23</sup> Kòpi gãkĩ Múngú adriĩpi muzú nyonyo ũkpõ 'Dĩpa rĩ ĩnjĩgá sĩ, kòpi ri ngá ĩ ní údé drɪ sĩ sũ 'bá áda tɪnɪ, āriḡá tɪnɪ, ānyãpá tɪnɪ, ĩnĩ tɪnɪ rĩ pi ĩnjĩĩ áyu.

<sup>24</sup> Kúru Múngú adi kòpi 'í drɪgɛ sĩ riĩ tã ũnjĩ ũnjĩ ĩ ɛsɪ ní lɛé rĩ pi 'dujú ngaá muzú. Tã kòpi ní riĩ 'oó rĩ, ĩri drɪḡá sɛ, kòpi ri ĩ rú'bá áyú rizú ɔwũ 'bãzú muzú ĩ ɔgũpɪĩ sĩ. <sup>25</sup> Kòpi gãkĩ tã áda Múngú vé rĩ ɛ'yĩgá sĩ, kòpi ã'yĩkĩ tã ũnjõ vé rĩ áyu. Kòpi gõkĩ riĩ ngá Múngú ní údé rĩ pi ĩnjĩĩ

áyu, kôpi gãkí Múngú 'bũ pi gbiúpi vũ be ĩ ní rií íngú muzú 'dáni'dáni rĩ ñnjǵá sī. Āmīnã.

<sup>26</sup> Tã kôpi ní rií 'oó 'dĩri sī, Múngú adi kôpi 'í drǵé sī rií ĩ rụ' bá áyú tã ũnjí 'ozú muzú, ũkú rĩ pi kukí lẹtị rizú adrízú āgō be rĩ āní, kôpi gōkí rií laá ĩ sī ũkú rú. <sup>27</sup> Āgō rĩ pi kpá 'dĩni, kôpi kukí lẹtị rizú adrízú ũkú be rĩ āní, kôpi gōkí kpá rií laá ĩ sī āgō rú. Kôpi rikí tã drĩnjá sēepi ni 'oó muzú ĩ āsámvú gé sī ĩ drĩkã sī, ũnjĩkãnyã kôpi ní 'oó 'dĩri sī, ĩrĩñãkí kôpi ãní rá.

<sup>28</sup> Kôpi ní gãá Múngú vé tã ẽ'yĩgá sī rĩ sī, Múngú adi kôpi 'í drǵé sī, sē kôpi rikí tã ũnjí ĩvé úmĩ ábápi gí rĩ ní lúú kôpi ã 'okí rĩ 'oó muzú, kôpi rikí tã ĩ ní ícó 'oó ku ni pi 'oó muzú. <sup>29</sup> Tã ũnjí ga kôpi ẽ ẹsị agá tré tré, kôpi ri tã āzāvũ rú ni pi 'o, kôpivé ẹsị āmbúgú ngá drǵé, kôpi ri 'bá rĩ pi ngũ ũnjí, kôpi ri ẹsị 'bã 'bá āzi vé ngá drǵé, kôpi ri āngũ ú'dĩ'dĩ, kôpi ũmbá rú, kôpi ri 'bá rĩ pi ẽ mị ũ'bã, kôpi ri tã ũsũ 'bá ụrukọ drǵé ũnjí, kôpi ri āngũ 'yo'yo. <sup>30</sup> Kôpi ri átángá ũnjí 'yo 'bá rĩ pi rụ' bá gá, kôpi ari'ba Múngú vé ni, kôpi ri 'bá rĩ pi u'da'da, kôpi ri ĩ íngú kīnĩ, ĩ nděkí 'bá rĩ pi céré nĩ, kôpi āfú rú, kôpi ri tã ũnjí 'o muzú, kôpi ñnjĩkí 'bá ĩ tị' bá rĩ pi ku. <sup>31</sup> Kôpi ũsũkí tã pịrị ku, ẽ'yĩngará kôpi ẽ ẹsị agá 'dãáyo, kôpi lěkí āngũ ku, kôpi 'bãkí ẹsị múké 'bá āzi drǵé ku. <sup>32</sup> Kôpi nĩkí tã pịrị Múngú ní 'yoó rĩ rá kīnĩ, 'bá rĩ 'o dō tã ũnjí, ĩri drã rá, 'bo 'bá rĩ pi ri tã rĩ 'o muzú ãkã, kôpi ri 'bá rĩ pi ímbá, 'bá rĩ pi ã 'okí tã ũnjí 'dĩ'bée muzú.

## 2

### *Múngú ri tã lì pìri*

<sup>1</sup> Īmi ri 'bá ɔrɔkɔ'béé tō, ĩmi kɪnĩ, tã kɔpi ní 'oó rĩ adri múké ku, 'bo tã ĩmi ní 'oó 'dĩri, ĩmi ícókí ĩmi úná tị ni gé sĩ bã ku. Īmi lìkí dō tã 'bá rĩ pi drĩgé kɪnĩ, kɔpi ri tã ũnjí 'o, ĩmi ri tã lì ĩmi drĩgé ũgɔgɔlé rú, ǎ'diātāsīyǎ ĩmi kpá ri tã ǎlu ǎlu kɔpi ní 'oó 'dĩri 'o ĩndĩ. <sup>2</sup> 'Bá nĩkí rá, Múngú lì dō tã 'bá rĩ drĩgé ũnjĩkǎnyǎ ĩri ní 'oó rĩ sĩ, tã ĩri ní lìjĩ rĩ, ĩri pìri. <sup>3</sup> Īmi 'bá áda 'dĩ'béé, ĩmi lìkí dō tã 'bá ĩmi ní tōó 'dĩ'béé drĩgé, ɪsúzó ĩmi ri tã ǎlu ǎlu kɔpi ní 'oó 'dĩri 'o, ĩmi ɔsũkí ĩmi ícó ĩmi úná tã Múngú ní ímú lìjĩ ĩmi drĩgé rĩ sǐgé sĩ rá? <sup>4</sup> Īmi nĩkí áamá 'yozú kɪnĩ, Múngú ri ɛsĩ be múké, ĩri tã 'du mužú ɛsĩ be mǎdǎ, ícó tã lìjĩ ĩmi drĩgé mbɛlɛnǎ ku 'dĩni kuyé? Īmi ndrekí tã 'dĩ'béé kú ɛzĩ ǎkó? Īmi nĩkí áamá 'yozú kɪnĩ, Múngú ku ĩmi ní lókí, ĩmi újǎkí rí ɛsĩ ĩmivé ũnjĩkǎnyǎ agásĩ 'dĩni kuyé?

<sup>5</sup> 'Bo tã fi ĩmĩ ɛsĩ agá ku, ĩmi gǎkí Múngú ri ɛ'yĩgá sĩ. Ụ'dú Múngú ní ímúzó tã lìzó pìri rĩ kǎdō ícá, Múngú ǎ 'a ri ímú ve ĩmi ní rá. <sup>6</sup> Múngú ri ímú tã lì 'bá ǎlu ǎlu drĩgé ĩrivé tã ĩri ní 'oó rĩ vú sĩ. <sup>7</sup> 'Bá tã 'o'bá mužú múké ǎndɛngǎrá ǎkó rĩ pi, kɔpi 'bǎkí ɛsĩ rizú ɪnjĩngǎrá, ɪngúngǎrá, adringǎrá mužú nyonyo rĩ ndǎzó ɪsúzó. Múngú ri ímú kɔpi ní ídri 'dání'dání rĩ sɛ rá. <sup>8</sup> 'Bo 'bá ri 'bá ĩ tã ɔsũ' 'bá áyu, ũnjĩkǎnyǎ ku 'bá ku, tã áda rĩ gǎ' 'bá sĩ rĩ pi, Múngú ri ímú kɔpi ĩrĩnǎ rá. <sup>9</sup> 'Bá riipi ũnjĩkǎnyǎ 'oópi rĩ, ĩ ímú ĩri ĩrĩnǎ ũnjí ũnjí. Drĩdrĩ ni, ĩ í'dó Yǎhúdĩ

rĩ pi ãrĩñã, ã kúru íbí 'bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi ãrĩñã ndõ. <sup>10</sup> 'Bo 'bá céré tã 'o'bá pĩrĩ rĩ pi, Múngú rĩ sē ã ímú kôpi íngúngũ, ã kôpi ãrĩñã, ãzini kôpi tãkĩri ãsú rá. Drĩdrĩ ni, ã í'dó Yãhúdĩ rĩ pi vúgá, ãri ca 'bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi vúgá. <sup>11</sup> ã'diãtãsiyã Múngú ẽndrẽtĩ gé, 'bá rĩ pi céré trõtrõ.

<sup>12</sup> 'Bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi ã nĩkĩ dõ tãimbĩ Múngú ní ẽziĩ 'dĩ'bée kuyé drãããsiyã, kôpi 'okĩ dõ ãnjĩkãnyã, Múngú ri kôpi ãrĩñã ãnjĩkãnyã kôpi ní 'oó rĩ sĩ. Yãhúdĩ tãimbĩ Múngú vé rĩ nĩ'bá rá rĩ pi 'okĩ dõ ãnjĩkãnyã, Múngú ri kôpi ãrĩñã kôpi ní tãimbĩ rĩ ñõó rĩ sĩ. <sup>13</sup> 'Bá Múngú vé tãimbĩ yĩ'bá kú bí sĩ, tã ni 'du'bá nga'bá ku rĩ pi, kôpi adrikĩ 'bá pĩrĩ ku Múngú ẽndrẽtĩ gé. 'Bo 'bá Múngú vé tãimbĩ 'du'bá nga'bá rá rĩ pi, kôpi 'bá pĩrĩ Múngú ẽndrẽtĩ gé. <sup>14</sup> 'Bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi ẽ ãsúkĩ dõ tãimbĩ Múngú vé rĩ yĩĩ kuyé drãããsiyã, kôpi ní riĩ tã 'oó pĩrĩ rĩ sĩ, 'dĩri lũ 'yozú kĩnĩ, tãimbĩ rĩ kôpi ẽ ẽsĩ agá 'dãã anigé. <sup>15</sup> 'Dĩri lũ 'yozú kĩnĩ, tãimbĩ Múngú vé rĩ kôpi ẽ ẽsĩ agá 'dãã anigé. Tã kôpi ní riĩ ãsũũ rĩ, ãri lũ kôpi ní, tã ã ní riĩ 'oó rĩ ãnjĩ, dõku tã ã ní riĩ 'oó rĩ pĩrĩ. <sup>16</sup> Ụ'dũ ã ní ímúzú tã lizú 'dãri kãdõ ícã, Múngú ri ímú Kúrísitõ Yèsũ rĩ ãpẽ tã li 'bá drĩgẽ tã ãnjĩ 'bá ní riĩ ãsũũ kuú 'bá ẽsĩ agá 'dĩ'bée ã tã sĩ, 'dĩri ụ'dúkõ múké má ní ãlũũ rĩ.

*Yãhúdĩ rĩ pi vé tã ãzini tãimbĩ Mósẽ vé rĩ*

<sup>17</sup> ãmi ri 'yo ãmi Yãhúdĩ, ãmi ri tãimbĩ rĩ vé tã 'du nga, ãzini ãmi ri ãmi íngú 'yozú kĩnĩ, ãmi nĩkĩ Múngú ri rá, <sup>18</sup> ãmi nĩkĩ tã Múngú ní lãẽ ãmi 'okĩ rĩ rá, ãmi nĩkĩ tã múké rĩ pi tã ãnjĩ rĩ be rá,

ã'diãtãsiyã ímbákí ìmi ní tãímbí rĩ gí, <sup>19</sup> ìmi ùsũkí ìmi ri 'bá mị ãkó rĩ pi ẽ drĩ ko mužú, ìmi ri ka ùtúná rú 'bá ri 'bá ùnjíkãnyã 'o'bá ìniñá agá rĩ pi ní, <sup>20</sup> ìmi ùsũkí, ìmi kìnĩ, ìmi ri 'bá azakaza rú ni pi ímbá, ãzini ìmi ri anjina rĩ pi ímbá tã Múngú vé rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã ìmi kìnĩ, ìmi nĩkí tãímbí rĩ gí, ìri ìmi ní tã nĩngará sê, ãzini ìri sê ìmi tã áda rĩ nĩ rá.

<sup>21</sup> 'Bo ìmi ìni ri 'bá ụrụkọ'bée ímbá rá pírí, tã ìmi ní ímbá rĩ, ìmi 'dụkí ngaá ku ãsĩ? Ìmi ri 'bá ụrụkọ'bée ímbá kìnĩ, ã ụgũkí ngá ku, 'bo ìmi ri ngá ụgũ ãlé? <sup>22</sup> Ìmi ri lū 'bá rĩ pi ní ọwũ 'bãngará ri ùnjí pírí, ìmi dí ri ọwũ 'bã ìndĩ ãsĩ? Ìmi kìnĩ, ngá ì ní údé drĩ sĩ múngú rú 'dĩ'bée ùnjí pírí, ngá ìmi ní rizú 'bá Múngú ri nĩ'bá kuyé rĩ pi vé ngá jó kọpi ní rizú ìvé múngú rĩ pi ìnjĩzú rĩ agá rĩ pi ụgũzú rĩ ã'di? <sup>23</sup> Ìmi ri ìmi íngú tãímbí rĩ sĩ pírí, ngá ìmi ní tãímbí rĩ ñòzú rá rĩ ã'di? Ngá ìmi ní Múngú ri ìnjĩzú ku rĩ ã'di? <sup>24</sup> Sũ ì ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tịni, "Ìmi sèkí 'bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku rĩ pi idekí Múngú ri ìmi tã sĩ."

<sup>25</sup> Yãhúdĩ tãímbí rĩ vé tã 'dụ'bá nga'bá rĩ pi vúgá 'dãá, ágélé ẽ tị lịngará\* ri múké. 'Bo 'bá rĩ ñò dõ tãímbí rĩ gí, ìndré sũ 'bá ì ní ágélé ni ẽ tị lị kuyé rĩ tịni. <sup>26</sup> 'Bá rĩ adri dõ Yãhúdĩgú ku, lịkí dõ ìrivé ágélé ẽ tị kuyé drããsiyã, 'dụ dõ tãímbí

**2:24** 2:24 Ísáyã 52:5; Êzèkélè 36:22 \* **2:25** 2:25 Ágélé ẽ tị lịngará: Múngú lū Ābūrāmā ní kìnĩ, anjī āgō Ābūrāmā vé rĩ pi adrikí dõ caá ụ'dụ ãrõ gí, lē ã úlịkí kọpi ã ágélé ẽ tị rá, lūzú kìnĩ, kọpi anjī Múngú vé ni. 'Bá rĩ ã'yī dõ 'í ágélé ẽ tị sée lị gí, ìri tãímbí Mósé vé rĩ 'dụ nga. 'Í lã Í'dóngará 17:9-14; Ẹjì 15:1-5.



Múngú vé rĩ ngaá rá, ĩri adri mvá Múngú vé ni.  
<sup>27</sup> 'Bá adri' 'bá Yāhúđĩ rú ku, ĩ ní kòpi ágélé ě tị úlĩ kuyé 'dĩ' 'bée, kòpi 'dukí dō tǎimbĩ Múngú vé rĩ ngaá rá, ĩmi adri' 'bá Yāhúđĩ 'dĩ' 'bée, kòpi tǎ lị ĩmi drĩgé rá, ã' 'diātāsīyā ĩmi nĩkí tǎimbĩ rĩ rá, āzini úlĩkí kpá ĩmĩ ágélé ě tị rá, 'bo ĩmi ñòkí tǎimbĩ rĩ rá.

<sup>28</sup> Tịkí dō mi Yāhúđĩgú, lịkí dō mĩ ágélé ě tị gí, 'bo 'í 'du dō tǎimbĩ rĩ ngaá kuyé, mí adri Yāhúđĩgú áda ku. <sup>29</sup> 'Bá rĩ ní adrizú Yāhúđĩgú áda rú, lē Índrí Uletere rĩ ã sē ã újá ẹsị. Ágélé ě tị lịngará, ĩri tǎ rụ' 'bá vé ni, lịngará áda rĩ, ĩri ẹsị újángará, adri tǎimbĩ ĩ ní sĩi drị sĩ rĩ kuyé. Íngúngará múké rĩ, lē Múngú ě íngú 'bā nĩ, adri 'yozú kínĩ, 'bá áda ri 'bā íngú ni kuyé.

### 3

#### *Múngú ri ícò tǎ 'í ní ẹziĩ rĩ 'du nga rá*

<sup>1</sup> Mi dō Yāhúđĩgú, ngá múké mí ní ịsụ adringará Yāhúđĩgú rú rĩ agá 'dĩgé rĩ ã'di? Lịkí dō mĩ ágélé ě tị rá, ngá múké mí ní ịsụ 'a ni gé 'dĩgé rĩ ã'di? <sup>2</sup> Mi dō Yāhúđĩgú, tǎ múké kárakará anigé mí ní ícò ịsụ rá ni pi. Drĩdrĩ ni, ú'dúkọ múké Múngú vé rĩ sèkí Yāhúđĩ rĩ pi ní.

<sup>3</sup> Adarú Yāhúđĩ urukọ' bée ẹ'yĩkí ú'dúkọ múké Múngú vé rĩ kuyé, kòpi ní tǎ Múngú ní ẹziĩ rĩ ẹ'yĩĩ kuyé rĩ sĩ. 'Dĩri nyo lū kínĩ, Múngú ícò tǎ 'í ní ẹziĩ rĩ 'duú ngaá ku 'díní rá? <sup>4</sup> Kuyé! 'Bá rĩ pi dō céré ũnjó rú drǎāāsīyā, tǎ Múngú ní 'yoó rĩ, ĩri tǎ áda, sũ ĩ ní sĩi Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tịni,

“Múngú, tã mí ní átá rĩ, ãri adri piri,  
tã mí ní liĩ rĩ, ãri adri piri.”

<sup>5</sup> Ũnjikānyā 'bá ní riĩ 'oó rĩ, ãri dō i'da 'bá rĩ pi ní 'yozú kīnĩ, Múngú ri tã be piri piri, ngá 'bá ní 'yozú kīnĩ, Múngú ãrĩnã dō 'bã, ãri ũnjĩ rĩ ã'di? (Ma ri átá yĩkĩ 'bá áda vé ni sī.) <sup>6</sup> 'Bo adri 'dini ku! Múngú li dō tã piri ku, ãri ícú tã li 'bá adri'bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi drĩgé íngóni? <sup>7</sup> 'Bá āzi ri ícú 'yo, “Ũnjō má ní ulĩ rĩ, ãri dō lũ kīnĩ, tã Múngú ní átá rĩ, ãri tã áda, ã dō Múngú ri íngú ānĩ rá piri, ngá ã ní 'yozú kīnĩ, ma 'bá ũnjĩ rĩ ã'di?” <sup>8</sup> 'Bá urukọ'bée rikĩ 'yoó kīnĩ, 'bá kīnĩ, “Lẽ 'bã 'okĩ ũnjikānyā, 'bã ísúkĩ rĩ tã múké.” 'Bá 'bã ide'bá 'dini 'dĩ'bée, ãri múké Múngú ní tã ližú kōpi drĩgé.

*'Bá āzi tã be piri ni 'dāáyo*

<sup>9</sup> Kuru 'bã 'yokĩ rĩ ngóni? 'Bã 'yokĩ rĩ kīnĩ, 'bã Yāhūdĩ rú 'bã múké, 'bã ndēkĩ 'bã adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi rá 'dini? Adri 'dini kuyé, 'bã 'yokĩ drĩdrĩ rá, 'bã kīnĩ, Yāhūdĩ rĩ pi 'bã adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi be, 'okĩ céré ũnjikānyā rá. <sup>10</sup> Sũ ã ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩnĩ kīnĩ,  
“'Bá tã be piri Múngú ędretĩ gé ni 'dāáyo.

<sup>11</sup> 'Bá tã Múngú vé rĩ ní fĩ drĩ ni gé ni 'dāáyo,  
'bã úvá 'bãapi Múngú ri ndāapi ni 'dāáyo.

<sup>12</sup> 'Bá rĩ pi céré gākĩ Múngú ri sĩ,  
kōpi ícákĩ kuú Múngú ędretĩ gé ęzĩ ākó,  
'bã tã 'oópi piri ni 'dāáyo,  
ālujani 'dāáyo.”

13 “Átángá riípi ìfũúpi kôpi tị gé sĩ rĩ ùnjĩkãnyãkãnyã,  
adri sũ ãvũ ñmaápi ngũúpi ùnjĩ 'bú agálésĩla  
rĩ tịni,

kôpivé ádra ri céré átángá ùnjõ vé ni átá.”

“Átángá riípi ìfũúpi kôpi tị gé sĩ rĩ, sũ kícú ñni vé  
rĩ tịni.”

14 “Átángá kôpi tị gé rĩ céré ùkẹngẹli, kôpi ri  
ãngũ wãwã.”

15 “Kôpi nju mbělẹná mụ 'bá rĩ pi vé ãri dã.

16 Vũrã kôpi ní rizú ẹcízú rĩ agásĩ céré, kôpi  
ri ngá rĩ pi iza mužú, 'bá rĩ pi ri ngo mužú  
ãní ngongo.

17 Adringára tâ be kırı rĩ, kôpi ñkí kuyé.”

18 “Kôpi rukí Múngú ri ku.”

19 'Bá ñkí rá 'yozú kını, tâimbị ì ní sĩ 'dĩri, sĩkí  
'bá ì 'bã'bee tâimbị rĩ ã pále gá rĩ pi ní. 'Bá ãzi  
ícó ágátá gãã tâimbị rĩ vé tâ sĩ ku, 'bá vũ drĩgé rĩ  
pi céré ímụ pá tu Múngú ẹndrẹtị gé, ì tâ lị kôpi  
drĩgé ùnjĩkãnyã kôpi ní 'oó rĩ sĩ. 20 Múngú ícọ  
'bá rĩ ã'yĩ adrii piri 'í ẹndrẹtị gé 'yẹná tâimbị ìri  
ní 'duyú ngáá rĩ sĩ ku, ã'diãtãsiyã 'bá rĩ ícọ tâimbị  
rĩ 'duyú ngáá céré ku, tâimbị rĩ, ìri ùnjĩkãnyã 'bá  
rĩ ní 'oó rĩ i'da nĩ.

*È'yĩngára ri sē 'bã adri anji Múngú vé ni*

21 Nóni Múngú i'da 'bá ní létị ãzi 'bá ní adrizú  
ãní piri 'ì ẹndrẹtị gé ni gí, ícókí 'bã 'bãã adrii 'bá  
piri 'bá ní tâimbị Mósē vé rĩ 'duyú ngáá rĩ sĩ ku.  
Létị ú'dí piri ì ní i'daá 'dĩri, sĩkí tâimbị Mósē vé rĩ

agá rá, āzini nēbī rī pi ūlūkí kpá rá. <sup>22</sup> 'Bá céré Yēsū Kúrísítō ri ẹ'yī' 'bá gí, ẹsị 'bā' 'bée ĩri drīgé rī pi, Múngú ri kōpi ā'yī adri 'bá pịrị 'í ẹndrẹtị gé. Lẹtị āzi túngú 'bá rī ní adrizú pịrị Múngú ẹndrẹtị gé ni 'dāáyo. <sup>23</sup> 'Bá céré 'okí ũnjīkānyā rá, 'bá āzi ícōpi tā céré Múngú ní lēé 'bá rī pi ā 'okí rī pi 'oópi ni 'dāáyo. <sup>24</sup> Múngú vé ẹsị múké rī sī, ā'yī 'bā pírini adrii 'bá pịrị ni pi, ĩpē Kúrísítō Yēsū ri ímụ 'bā drī jeé 'bávé ũnjīkānyā agásī. <sup>25</sup> Múngú ĩpē Yēsū ri ímụ drāá rōbōñō rú, ĩrivé ārí dā 'bā trūzú āní 'bávé ũnjīkānyā agásī. 'Dīri i'da kínī, Múngú 'o tā pịrị, 'bā ẹsị mādā ĩrīñā 'bā ũnjīkānyā 'o' 'bá ọtụ ịnógósị rī pi kuyé. <sup>26</sup> Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'í i'da rī ívé tā pịrị rī lókí āndrū nōri gé, ĩri 'bá Yēsū rī ẹ'yī' 'bá gí rī pi ā'yī adri pịrị.

<sup>27</sup> 'Bā nyo ícó 'bā íngú 'yozú kínī, Múngú ri 'bā 'bā adri pịrị 'bá ní tǎimbị rī 'duụ ngaá rī sī 'dīni rá? Adri 'dīni kuyé. Trūkí 'bā tā múké 'bá ní 'oó rī sī kuyé, trūkí 'bā tā 'bá ní Yēsū ri ẹ'yī' gí rī sī. <sup>28</sup> 'Bā adri pịrị Múngú ẹndrẹtị gé, 'bá ní Yēsū ri ẹ'yī' gí rī sī, adri 'yozú kínī, 'bá ní tǎimbị rī 'duụ ngaá rī sī kuyé. <sup>29</sup> Múngú ri nyo 'yéñá Yāhúdị rī pi vé ni ọ'dúkúle? Adri 'bá adri' 'bá Yāhúdị rú ku rī pi vé ni ĩndī kuyé? Múngú ri 'bá adri' 'bá Yāhúdị rú ku rī pi vé ni ĩndī. <sup>30</sup> Múngú ri 'yéñá ālu, ĩri 'bá ĩ ní kōpi ā ágélé ẹ tị úlị gí rī pi ā'yī adri 'bá pịrị ívé ẹ'yīngará ā tā sī, ĩri kpá 'bá ĩ ní kōpi ā ágélé ẹ tị úlị kuyé rī pi ā'yī ívé ẹ'yīngará ā tā sī. <sup>31</sup> 'Bá ní Yēsū ri ẹ'yī' gí rī sī, 'bā nyo ícó tǎimbị rī 'du 'be vūgá rá? Adri 'dīni kuyé, 'bá rúkí tǎimbị rī vé tā títí.

## 4

*E'yĩngará sī Ābūrámã ri 'bá pịrị*

<sup>1</sup> Ngá sēepi Múngú ní 'bá ẹ'bípị Ābūrámã\* ri 'duzú 'bāzú 'bá pịrị rú rĩ ã'di? <sup>2</sup> Múngú 'bã té dō Ābūrámã ri adrii pịrị ẹzị múké ìri ní ngaá rĩ sī, Ābūrámã ri té 'i íngú rá, 'bo Ābūrámã íngú 'i Múngú ẹndrẹtị gé kuyé, ã'diātāsīyã Múngú 'bã 'bá rĩ adrii pịrị ẹzị ìri ní ngaá rĩ ã tã sī ku. <sup>3</sup> Búkũ Múngú vé rĩ lū 'bá ní tã ngóni? Kĩnĩ, “Ābūrámã ẹ'yĩ Múngú ri rá, Múngú ã'yĩ ìri adrii 'bá pịrị 'i ẹndrẹtị gé.”

<sup>4</sup> 'Bá rĩ nga dō ẹzị 'bá ãzi vúgá, mǔfēngã ĩ ní ìri ũfēzú rĩ adri 'yozú kìnĩ, sēkí ìri ní fēfē rú kuyé, ĩ ìri ũfē ẹzị ìri ní ngaá rĩ sī. <sup>5</sup> Múngú ri 'bá rĩ ã'yĩ adri 'bá pịrị adri 'yozú kìnĩ, ẹzị ìri ní ngaá rĩ sī kuyé, Múngú ri 'bá ùnjĩkãnyã 'oópi rĩ ã'yĩ adri pịrị, ìri ní 'i ẹ'yĩ gí rĩ sī. <sup>6</sup> Búkũ Múngú vé rĩ agá, 'bágú Dāwúđĩ átá kpá 'dínì kìnĩ, Múngú ri 'bá rĩ pi ã'yĩ adri pịrị 'i ẹndrẹtị gé, adri 'yozú kìnĩ, ẹzị kòpi ní ngaá rĩ sī kuyé.

<sup>7</sup> “'Bá ĩ ní kòpivé ùnjĩkãnyã trũú gí rĩ pi, ãzini 'bá ĩ ní kòpivé ùnjĩkãnyã ùjĩ gí rĩ pi, kòpi tākiri ịsụ rá.

<sup>8</sup> 'Bá Úpí ní ìrĩṅãã ìrivé ùnjĩkãnyã ã tã sī kuyé rĩ, ìri tākiri ịsụ rá, Úpí gō ìrivé ùnjĩkãnyã ã tã ígá đĩ ku.”

\* **4:1** 4:1 Ābūrámã: Múngú zị Ābūrámã ri kìnĩ, ã ku ívé 'bá 'bẹtị ăsámvú gé rĩ pi, ã ku ívé ăngũ, ã 'de muụ ăngũ ăzi ú'di nì gé. Ābūrámã ri ẹ'bípị Yāhúđĩ rĩ pi vé rĩ, tịkí ìri ílì élfũ álu mụđdũrũlũ ărō (1,800) gé, ịsụ tịkí drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Í'dóngará 12-25. **4:3** 4:3 Í'dóngará 15:6 **4:8** 4:8 Sāwụmã 32:1-2

9 Tākiri Múngú ní sēé 'bá rĩ pi ní 'dĩri, sēkí nyo 'yéńá Yāhūdī ĩ ní kōpi ā ágélé ē tị úlị gí rĩ pi ní, dōku sēkí kpá 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku ĩ ágélé ē tị úlị'bá kuyé rĩ pi ní ĩndĩ? 'Bá rikí 'yoó, Múngú ā'yĩ Ābūrámā ri adrii 'bá pịrị, Ābūrámā ní ĩri ẹ'yĩ gí rĩ sī. 10 Múngú ā'yĩ Ābūrámā ri adrii 'bá pịrị lókí ngōri gé? Ā'yĩ ĩri ịsụ lịkí ágélé ni ē tị gí yā, dōku ịsụ lịkí drī ágélé ni ē tị kuyé? Múngú ā'yĩ Ābūrámā ri adrii 'bá pịrị ịsụ lịkí drī ágélé ni ē tị kuyé. 11 Ābūrámā ā'yĩ 'i ágélé ē tị sēé lịj, ā adri rí bīlēmị rú lūzú kīnī, Múngú ā'yĩ 'i ịnógósị, 'i ní Múngú ri ẹ'yĩ gí rĩ sī, Múngú ā'yĩ ĩri 'bá pịrị 'i ẹndrẹtị gé, ịsụ drī lịkí ágélé ni ē tị kuyé. 'Bá céré Múngú ri ẹ'yĩ'bá gí, sē'bá ĩ ágélé ē tị úlị'bá kuyé rĩ pi, kōpi céré anjī Ābūrámā vé ni. ĩ kōpi lā céré 'bá pịrị, kōpivé ẹ'yīngará ā tā sī. 12 Ābūrámā ri kpá étẹpị 'bá ĩ ní kōpi ā ágélé ē tị úlị gí rĩ pi vé ni, kōpi ūbīkí dō Ābūrámā ā pámvú Múngú ri ẹ'yizú sū Ābūrámā ní Múngú ri ẹ'yĩ ịsuzú lịkí drī ágélé ni ē tị kuyé rĩ tịnị rá.

13 Múngú ẹzị kīnī, 'i ímụ āngū rĩ sē Ābūrámā pi ní úyú ĩrivé rĩ pi be. Tā ĩri ní ẹzị 'dĩri adri 'yozú kīnī, Ābūrámā ní tāimbị rĩ 'duj ngaa rĩ sī kuyé, ĩri ní Múngú ri ẹ'yĩ gí rĩ sī, Múngú 'bā ĩri adrii pịrị 'i ẹndrẹtị gé. 14 Múngú ẹzị té dō āngū rĩ 'yéńá 'bá tāimbị rĩ 'du'bá nga'bá rĩ pi ní, ẹ'yīngará ri té adri ẹzị ākó, tā Múngú ní ẹzị rĩ, ífífí ni ri adri 'dāáyo. 15 'Bá rĩ ñō dō tāimbị rĩ gí, Múngú ri ĩri ĩrīñā ānị rá. Tāimbị ā adri té dō 'dāáyo, tā āzi lūúpi kīnī, 'bá rĩ ñō tāimbị gí 'dini 'dāáyo.

16 Múngú ri tã ẹ̀zì 'bá 'i ẹ̀'yì' 'bá gí rĩ pi ní ívé ẹ̀sì múké rĩ sī. Ẹ̀zì tã ri úyú Ābūrámã vé rĩ pi ní cére, ẹ̀zì 'yéńá 'bá tǎĩmbì rĩ ru' 'bá rĩ pi ní kuyé, ẹ̀zì kpá 'bá ẹ̀'yìngára be Ābūrámã vé rĩ tìni rĩ pi ní ìndī. Ābūrámã ri ẹ̀tẹ̀pì 'bá ẹ̀'yì' 'bá gí rĩ pi vé ni cére. 17 Sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnī, “Á 'bã mi adrii ẹ̀tẹ̀pì sùrù káràkara pi vé ni.” Ābūrámã ri 'bá ẹ̀tẹ̀pì Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé 'dǎá, ẹ̀'yì Múngú ǎvũ sēpì ídrìpi gōó ídri rú, ǎzini ngá rĩ pi gbìpì ìfũúpi ngá adriipi 'dǎáyo ni agásì rĩ rá.

18 Ābūrámã ǎ ỳsũ dō 'í ícò mvá tìjì ku drǎáǎsīyǎ, 'bã ẹ̀sì tã Múngú ní 'yoó, “Mívé úyú ri ímú ízú káràkara,” 'dĩri ẹ̀'yìzú rá. 19 Ābūrámã ǎ dē dō, ìrivé ílì lē dō kōdō caá mǔdǔrǔlǔ ǎlu, ũkú ni Sárã ǎ adri dō úndó rú drǎáǎsīyǎ, Ābūrámã vé ẹ̀'yìngára ísì ìgōó vùlé kuyé. 20 Ābūrámã 'bã 'í ẹ̀sì cére kuú tã Múngú ní ẹ̀zì 'í ní 'dĩri drǐgé. Ádarú Ābūrámã tu pá tìtì ívé ẹ̀'yìngára agá, ìrivé ẹ̀'yìngára 'dĩri sē íngúkí Múngú ri ǎní rá. 21 Ābūrámã nǐ áamá uletere 'yozú kìnī, Múngú ri ũkpō be, ìri tã 'í ní ẹ̀zì rĩ 'dù nga rá. 22 Ābūrámã ní Múngú ri ẹ̀'yì gí rĩ sī, Múngú ǎ'yì ìri adrii 'bá pìrì 'í ẹ̀ndrẹ̀tì gé.

23 Múngú 'bã Ābūrámã ri adrii 'bá pìrì 'í ẹ̀ndrẹ̀tì gé, ìri ní Múngú ri ẹ̀'yì gí rĩ sī, tã Múngú ní 'yoó 'dĩri adri 'yéńá Ābūrámã ní kuyé, 24 Múngú 'yo kpá tã 'dĩri 'bá ní ìndī, 'bá ní Múngú Úpí Yésũ ri íngápi gōópi ídri rú drǎngára gálésì rĩ ẹ̀'yì gí rĩ sī, 'bávé ẹ̀'yìngára 'dĩri sē

Múngú ní kpá 'bâ ã'yĩ adrií piri 'í ɛndrɛti gé ãní. <sup>25</sup> Múngú sê Yésũ ri drãá 'bávê ùnjĩkãnyã ã tâ sĩ, inga ìri gõó ìdri rú, 'í ã'yĩ rí 'bâ adrií piri 'í ɛndrɛti gé.

## 5

### *Ẹ'yĩngára ri ãyĩkõ sê*

<sup>1</sup> 'Bá ní Múngú ri ẹ'yĩ gí rĩ sĩ, Múngú sê 'bâ ícá piri 'í ɛndrɛti gé, 'bâ nóni adri tá be kírì Múngú ɛndrɛti gé, tá múké Úpí Yésũ Kúrísítõ ní 'oó 'bá ní rĩ sĩ. <sup>2</sup> Yésũ ìjì 'bâ i'daá Múngú ɛndrɛti gé, ã'yĩ 'bâ ícá piri ẹsì múké ívé rĩ sĩ, ãzini 'bá ní 'í ẹ'yĩ gí rĩ sĩ. 'Bá nĩkí áamá uletere 'yozú kínĩ, 'bâ ãyĩkõ sĩ, 'bâ ri ẹsì 'bã lězú Múngú vé ḍĩngára p̣õẉp̣õẉẉ 'ḍãri ìsúzú. <sup>3</sup> 'Bâ kpá ìzãngã ìsú rá, 'bo ìzãngã rĩ agá, 'bâ adri ãyĩkõ sĩ, ã'diãtãsiyã 'bâ ẹsì úmbé ìzãngã rĩ ã nyangára gá. <sup>4</sup> Ẹsì úmbéngára ìzãngã nyazú rĩ, ìri sê 'bâ adri ùkpó ùkpó, Múngú ri 'bâ ã'yĩ rá, adringára ùkpó ùkpó 'dĩni 'dĩri, ìri sê 'bâ ẹsì 'bã tá ì ní ìmú 'bâ pazú rĩ dṛĩgé. <sup>5</sup> Ẹsì 'bá ní 'bãá tá dṛĩdṛĩ 'ḍilé rĩ dṛĩgé 'ḍĩri, 'bâ úvá ícó fũú ãní ku, ã'diãtãsiyã Múngú ìp̣ẽ Ìndrì Uletere rĩ ìmú ívé lěngára sêé 'bá ẹsì agá nĩ.

<sup>6</sup> Kúrísítõ ìmú drãá 'bâ paá sã piri rĩ gé, sã 'dãri gé, 'bã ùnjĩkãnyã agá, 'bã ícókí 'bã paá ùnjĩkãnyã rĩ agásĩ bã ku. <sup>7</sup> Ìri ùkpó ùkpó 'bã ãzi ní 'í adizú drãzú 'bã tá be piri Múngú ɛndrɛti gé rĩ ã tâ sĩ. Sã ãzi ni sĩ, 'bã ãzi ri ícó 'í adi sê drã 'bã tá be múké rĩ ã tâ sĩ rá. <sup>8</sup> 'Bã adrikí dõ ùnjĩkãnyã agá drããsiyã, Múngú i'da ívé lěngára 'bã ní ãmbúgú, ìp̣ẽ Kúrísítõ ri ìmú drãá 'bã tá sĩ.



9 Múngú ã'yĩ 'bã adrií p̄iṛi 'í ɛndrɛṭi gé Yésũ vé ãrí dãápi rĩ sĩ, tã agaápi rá rĩ, ãri tã úmvúlɛsí Yésũ ní 'bã pazú j̄kó Múngú ní tã lizú 'bã dr̄igé rĩ agásĩ rĩ. 10 'Bã adrikí dō ándúrú ari'ba Múngú vé ni drããs̄iyã, Múngú údé 'bã ãsámvú 'í be rĩ ícá múké Mvópi vé drãngará s̄i gí. Tã agaápi rá rĩ, Múngú ri ímú 'bã pa 'í Mvópi ní ídrí gí rĩ sĩ. 11 'Bo tã rĩ adri 'yɛná 'dĩ kuyé, 'bã nóni ãyĩkō s̄i, ã'diãtãs̄iyã Múngú ãp̄é Úpí Yésũ Kúrísítō ri ímú 'bã ãsámvú údé Múngú be.

*Ãdãmã pi vé tã Kúrísítō be rĩ*

12 Ãdãmã kã ãnj̄kãnyã 'oó gí, s̄e ãnj̄kãnyã ãmũlũ 'bã vũ dr̄igé rĩ pi céré, 'bã rĩ pi ní rií ãnj̄kãnyã 'oó rĩ s̄i, s̄e nóni 'bã rĩ pi céré ri ãdrãdrã. 13 Dr̄idr̄i ni, ã ní dr̄i tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ s̄ezú kuyé rĩ gé, ãsúzú 'bã rĩ pi ri ãnj̄kãnyã 'o vũ dr̄igé nõgó. Tãĩmbĩ ã adri té dō 'dãáyo, tã ãzi lũupi kinĩ, 'bã rĩ ñō tãĩmbĩ gí 'dĩni 'dãáyo. 14 Í'dózú lókí Ãdãmã\* vé rĩ gé 'dãá, cĩmgbã ícázú lókí Mósẽ† vé rĩ gé, 'bã rĩ pi céré rikí ãdrãdrã. Átã 'bã ãnj̄kãnyã 'o'bã sũ Ãdãmã ní 'oó Múngú vé tãĩmbĩ ñōzú rĩ t̄ini kuyé rĩ pi ãdrãkí rá.

\* **5:14** 5:14 Ãdãmã: Ãdãmã ri 'bã Múngú ní í'dó gbií dr̄idr̄i rĩ. ãri ɛtɛpi 'bã vũ dr̄igé rĩ pi vé ni céré. ãrivé ãkú Évã ri ɛndrɛpi 'bã vũ dr̄igé rĩ pi vé ni céré. 'Í lã Í'dóngará 1-5. † **5:14** 5:14Mósẽ: Yôsépã kã drãá gí, 'bãgú ɛj̄pétō vé rĩ 'bã anji ãs̄erélẽ vé rĩ pi ɛj̄i ngaá t̄uḡɛr̄i rú caá íli mũd̄ũr̄ũlũ s̄u (400). Kuru Múngú ní Mósẽ ri ãp̄ezú ímúzú anji ãs̄erélẽ vé rĩ pi pazú adringará t̄uḡɛr̄i rú rĩ agásĩ. Múngú s̄e tãĩmbĩ rĩ Mósẽ ní, ã lũ anji ãs̄erélẽ vé rĩ pi ní, s̄ezú ã ní tãĩmbĩ rĩ zizú tãĩmbĩ Mósẽ vé ni ãní. T̄ikí Mósẽ ri ãs̄ú ãkũdẽ íli rĩ ca mũd̄ũr̄ũlũ s̄u (1,400), ãs̄ú ãkũdẽ t̄ikí dr̄i Yésũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24.

Ãdãmã ri 'bá ãlu, íjì ùnjĩkãnyã 'bá drĩgé céré, Kúrísítõ ri kpá 'bá ãlu, ímù 'bã paá ùnjĩkãnyã agásĩ céré.

<sup>15</sup> 'Bo fěfě Múngú ní sěé 'bá rĩ pi ní ẹsì múké sĩ 'dĩri, ãsámvú ni aco 'i ùnjĩkãnyã Ãdãmã ní 'oó rĩ be rá. Ùnjĩkãnyã 'bá ãlu ní 'oó 'dĩri sĩ, íjì drã 'bá kárakarã pi drĩgé. 'Bo tã agaápi rá rĩ, ìri fěfě Múngú ní sěé, ìri ní 'bá ãlu Yẹsũ Kúrísítõ rĩ ìsězú ẹsì múké sĩ 'bá rĩ pi trüzú ìvé ùnjĩkãnyã agásĩ rĩ. <sup>16</sup> Ùnjĩkãnyã Ãdãmã ní 'oó 'dãri sě ìrĩnjãkí 'bá rĩ pi ãní céré. Fěfě Múngú ní sěé 'bá rĩ pi ní rĩ, ãsámvú ni aco 'i ùnjĩkãnyã Ãdãmã ní 'oó rĩ be rá. 'Bã rikí dõ ùnjĩkãnyã 'oó mužú dđi dđi drããsĩyã, 'bã Yẹsũ rĩ ẹ'yĩ 'bá gí rĩ pi, fěfě Múngú ní sěé 'bá ní rĩ, ìri sě 'bã adri pĩrì ìri ẹndrẹtì gé. <sup>17</sup> Ùnjĩkãnyã 'bá ãlu ní 'oó 'dĩri sě drãngárã ọrù 'bá rĩ pi ẹ drĩ céré. 'Bo tã agaápi rá rĩ, 'bá Múngú ní ẹsì múké 'bãã kọpi ní, ìri ní kọpi sěé adrií pĩrì 'í ẹndrẹtì gé rĩ pi, kọpi ímù málũngã rụ 'bá ãlu 'dĩri vé tã sĩ, sã kọpi ní mužú adrízú 'bũ gé 'dãã rĩ gé, 'bá 'dĩri Yẹsũ Kúrísítõ 'i.

<sup>18</sup> Ùnjĩkãnyã ãlu Ãdãmã ní 'oó rĩ sĩ, ì té kõdõ 'bá rĩ pi ìrĩnjã céré, 'bo Kúrísítõ 'o tã ãlu pĩrì, sě Múngú ri ícõ 'bá rĩ pi ãrěvú ã'yĩ céré adri pĩrì 'í ẹndrẹtì gé, kọpi ícõ ìdri 'dãni'dãni rĩ ìsù rá. <sup>19</sup> Ãdãmã ri 'bá ãlu, ìri ní tã Múngú vé rĩ 'dujú ngaá kuyé rĩ sĩ, sě 'bá kárakarã fikí ùnjĩkãnyã 'oó. 'Bo Yẹsũ ri 'bá ãlu, 'du tã Múngú vé rĩ pi ãrěvú ngaá céré, sě Múngú ri ímù 'bá kárakarã ã'yĩ adri pĩrì 'í ẹndrẹtì gé.

<sup>20</sup> Múngú sě tãìmbì rĩ pi 'bá rĩ pi ní céré, 'bá rĩ

pi ã á mákí rí ùnjĩkãnyã ï ní 'oó rĩ ãní. 'Bo 'bá rĩ pi ní ríi ùnjĩkãnyã 'oó mužú dđĩ dđĩ rĩ sĩ, Múngú vé ẹsĩ múké ïri ní 'bãá 'bá ní 'dĩri gō tị mužú drĩgélé. <sup>21</sup> Ùnjĩkãnyã ọrú 'bã drĩ, ïjĩ drãngará 'bá drĩgé, 'bo nóni Múngú vé ẹsĩ múké tã be agaápi rá 'dĩri pa 'bá rĩ pi ní, ïri sē 'bã ícá 'bá pịrị Múngú ẹndrẹtị gé. 'Bá ẹ'yĩkí dō Úpí Yésũ Kúrísítō ri gí, ïri 'bá ní ídri 'dání'dání rĩ sē rá.

## 6

### *Kúrísítō ndē ũkpō ùnjĩkãnyã vé rĩ gí*

<sup>1</sup> 'Bã 'yokí rí ngóni? 'Bã rikí nyo ùnjĩkãnyã 'oó mužú Múngú ã 'bã rí ívé ẹsĩ múké 'bã trũzú 'bávé ùnjĩkãnyã agásĩ 'dĩni? <sup>2</sup> Adri 'dĩni kuyé! 'Bá índrėkí sũ 'bã ũdrã'bá gí ni pi tịni, ùnjĩkãnyã gō tã ãzi 'oó 'bã rú'bá gá ku, 'bã ícó ri áwí ùnjĩkãnyã 'o mužú 'dĩni ãlé? <sup>3</sup> Īmi nĩkí kuyé 'yozú kínĩ, kã 'bá ní bãtízĩmũ sēé, 'bá drãkí Kúrísítō Yésũ be trũ gí 'dĩni kuyé? <sup>4</sup> Bãtízĩmũ ï ní sēé 'bá ní rĩ sĩ, 'bã ũdrãkí, sĩkí 'bã sũ ï ní Kúrísítō ri sịi rĩ tịni, Kúrísítō íngá gōó ídri rú rá, 'bã kpá gō íngá ídri rú sũ Kúrísítō ní íngá ídri rú Ẹtẹpi vé ũkpō sĩ rĩ tịni.

<sup>5</sup> 'Bá drãkí dō sũ Kúrísítō ní drãá rĩ tịni, ï kpá ímú 'bã inga gō ídri rú, sũ ï ní ïri ingá gōó ídri rú rĩ tịni. <sup>6</sup> 'Bá nĩkí rá 'yozú kínĩ, 'bávé rú'bá ùnjĩkãnyã vé nōri gbãkí pẹtị alambaku sịgé Kúrísítō be trũ gí, ùnjĩkãnyã ẹ ịsú rí ũkpō ẹzị ngazú 'bã rú'bá gá ku, 'bá gōkí adrii tũgẹrị ùnjĩkãnyã vé ni ku. <sup>7</sup> Drãngará Kúrísítō vé rĩ ní 'bã úmú ícá 'í be ngá ãlu rĩ sĩ, sē nóni ùnjĩkãnyã ícó ẹzị ngaá 'bã rú'bá gá ku.

<sup>8</sup> 'Bá ní drãá Kúrísítō be trũ rĩ sĩ, 'bá ẹ'yĩkí rá 'yozú kínĩ, 'bâ kpá ícò ídri ú'dí ịsụ Kúrísítō be trũ rá. <sup>9</sup> 'Bá nĩkí rá Kúrísítō íngá gōó ídri rú drãngará gálésĩla rá, ícò gōó drãá ẹjị ku, drã ícò ịrivé ũkpō ndéé ku. <sup>10</sup> Kúrísítō kã drãá, drã vú ălu ũnjĩkãnyã vé ũkpō ndězú, ịri nóni ídri rú ri ẹzị Múngú vé rĩ nga.

<sup>11</sup> Lẽ ĩmi nĩkí 'yozú kínĩ, ĩmi drãkí gí, ũnjĩkãnyã ícò ẹzị ngaá ĩmĩ rụ' bá gá ku, 'bo Kúrísítō Yẹsũ sē ĩmi ní ídri rĩ gí, ĩmi 'bá Múngú vé ni. <sup>12</sup> Lẽ ĩmi kukí ũnjĩkãnyã ă ọrụ ĩmĩ rụ' bá drãápi drãdrã 'dĩri ku, tã ũnjĩ rụ' bá nōri ní lēé rĩ pi, lē ĩmi kukí ăní. <sup>13</sup> Lẽ ĩmi ríkí ĩmĩ rụ' bá áyú rizú ũnjĩkãnyã 'ozú ku. Ngá múké rĩ, lē ĩmi sēkí ĩmĩ rụ' bá Múngú ní, sũ ĩ ní 'bá ũdrã' bá gí rĩ pi ingáá gōó ídri rú rĩ tịnị. Kúru lē ĩmi áyúkí ĩmĩ rụ' bá tã pịrị 'ozú, ĩmi adrikí pịrị Múngú ẹndrẹti gé. <sup>14</sup> Lẽ ĩmi kukí ũnjĩkãnyã ă ri ĩmĩ drĩ ọrụ ku, ă'diātāsīyã ĩmi adrikí tãĩmbị rĩ ă pálé gá kuyé, 'bo ẹsị múké Múngú vé rĩ sē ĩmi ní drĩwālã gí.

### *Túgẹrĩ tã 'o' bá pịrị rĩ pi*

<sup>15</sup> Tã pịrị ĩ ní lēé ă 'okí rĩ íngōri? Ẹsị múké Múngú vé rĩ sĩ, Múngú ọyụ 'bâ tãĩmbị rĩ agásĩ gí, 'dĩri lũ nyo 'yozú kínĩ, 'bâ ríkí ũnjĩkãnyã 'oó mụzú 'dĩni? Adri 'dĩni kuyé! <sup>16</sup> ĩmi nĩkí 'yozú kínĩ, ĩmi dō túgẹrĩ 'bá ăzi vé ni, ĩmi ịrivé tã 'dụ nga, ĩmi dō túgẹrĩ ũnjĩkãnyã vé ni, ịri ĩmi jị fi drã agá, 'bo ĩmi dō túgẹrĩ Múngú vé ni, ịri sē ĩmi tã pịrị ni 'dụ nga 'dĩni kuyé? <sup>17</sup> ũnjĩkãnyã ăndúrú ĩmi ní 'oó rĩ sĩ, sē ĩmi adrikí kuú ăní túgẹrĩ ũnjĩkãnyã vé ni. 'Bo á sē Múngú ní ọwō'dífō

ãmbúgú, ìmi ní tã ì ní ìmbá ìmi ní rĩ ẹ'yĩ ẹsì be céré rĩ sī. <sup>18</sup> Nóni ọyúkí ìmi ùnjĩkãnyã ìmi ní 'oó rĩ agásí gí, ãzini ìmi újákí nóni ìmi ícá túgẹrĩ ẹsì 'bã'bée tã pìrì 'ozú ni pi gí.

<sup>19</sup> Má ỳ'bĩ ìmivé tã, tã túgẹrĩ rĩ pi vé rĩ sī, ìmi nĩkí rí ùkpõ ùnjĩkãnyã vé rĩ ãní. Drĩdrĩ ni, ìmi adrikí túgẹrĩ tìni ùnjĩkãnyã ìmi ní ríí 'oó mụzú dīī dīī 'dĩri sī. Kúru nóni lē ìmi kukí ùnjĩkãnyã ãní, ìmi 'okí tã pìrì, ìmi adrikí rí ule Múngú ẹndrẹtì gé. <sup>20</sup> Ándúru ìmi ní adrizú túgẹrĩ rú ùnjĩkãnyã agá rĩ sī, ìmi ásíkí tã pìrì 'ongará sī kuyé. <sup>21</sup> Tã múké ìmi ní ìsú ùnjĩkãnyã ìmi ní 'oó drĩnjá sēepi 'dĩri agá rĩ ã'di? Tã ùnjí ìmi ní 'oó 'dĩ'bée, kòpi drã íjì ìmi drĩgé. <sup>22</sup> 'Bo nóni ọyúkí ìmi ùnjĩkãnyã ìmi ní 'oó rĩ agásí gí, ìmi nóni àtí'bá Múngú vé ni. Nóni ìmi ícákí ule Múngú ẹndrẹtì gé gí, ìmi ídri 'dání'dání rĩ ìsú rá. <sup>23</sup> 'Bá ùnjĩkãnyã 'oópi rĩ, ì ìri ùfē drã sī, 'bá rĩ ẹ'yĩ dō 'bávé Úpí Yésù Kúrísítō ri gí, Múngú ri ímù ìri ní ídri 'dání'dání rĩ sē pírini.

## 7

### *Ọ'bĩkí ãjē ùkú jẹzú rĩ vé tã*

<sup>1</sup> Má ẹdrípìì má ọmvúpìì má ní lēélē rĩ pi, ìmi nĩkí tãimbì Mósē vé rĩ rá, 'bá ídri rú rĩ, ìri adri tãimbì rĩ ã pálé gá, tãimbì rĩ drĩ ni ọrú sã ìri ní adrizú ídri rú rĩ gé. <sup>2</sup> Lē mà ỳ'bĩ ìmi ní tã ãjē vé rĩ ùlũú, ágó je dō ùkú, ìri dō drĩ ídri rú, tãimbì rĩ kĩnĩ, ùkú rĩ ìrivé ni, 'bo ágó rĩ drã dō gí, tãimbì rĩ ã'yĩ rá, ágó ãzi ri ícó ọwúzì rĩ ẹ'yì 'í ní ùkú rú rá. <sup>3</sup> Ùkú 'dĩri je dō ágó ãzi, ìsúzú ìrivé ágó rĩ drĩ

ídri rú, ũkú 'dĩri 'bã ọwũ gí. 'Bo ágó ni drã dõ gí, tãĩmbị rĩ ã'yĩ rá, ãri ícõ ágó ãzi je rá, ícókí ãri zĩ ọwũ' bá ku.

<sup>4</sup> Má ẹdrípì má ọmvúpì má ní lělé rĩ pi, tã rĩ, ãri 'dĩni, ãmi ẹ'yĩkí nóni Kúrísítõ ri gí, ãmi índrékí sũ 'bã ũdrã' bá gí rĩ pi tĩni, nóni tãĩmbị rĩ vé ũkpõ nga ẹzì ãmî rú' bá gá ku. Kúrísítõ ã ní ingá gõó ídri rú drãngará gálésĩ rĩ sē nóni ãmi ícákí 'bã ívé ni pi gí, ãri sē ãmi tã múké ni pi 'o Múngú ã rú sĩ. <sup>5</sup> Lókí ũnjĩkãnyã ní 'bã ásúzá gí rĩ gé, tãĩmbị rĩ sē 'bã ríkí ẹsì 'bãá rizú ũnjĩkãnyã 'ozú. ũnjĩkãnyã 'bã ní 'oó rĩ ãjì drãngará 'bã drĩgé. <sup>6</sup> 'Bo 'bã índrékí sũ 'bã ũdrã' bée gí ni pi tĩni, nóni tãĩmbị rĩ gõ ẹzì ngáá 'bã rú' bá gá ku. 'Bã nóni Múngú ní ẹzì nga létì ú'dí Índrí Uletere rĩ ní lũú 'bã ní rĩ sĩ, adri létì ũkú tãĩmbị ã ní sĩ rĩ vé rĩ sĩ ku.

*Tãĩmbị Múngú vé rĩ, ãri 'bávè ũnjĩkãnyã ã' da ãmvé*

<sup>7</sup> Mâ 'yo rí íngóni, mâ 'yo rí tãĩmbị rĩ ũnjĩkãnyã ãjì? Adri 'dĩni kuyé! Tãĩmbị té dõ 'dãáyo, má ícõ té mávé ũnjĩkãnyã nĩ ãmá ku. Má ícõ té nĩ ãmá 'yozú kìnĩ, ẹsì 'bãngará 'bã ãzi vé ngá drĩgé rĩ ũnjì 'dĩni ku. 'Bo tãĩmbị rĩ kìnĩ, "Lē mĩ 'bã ẹsì 'bã mĩ gãrã gá rĩ vé ngá drĩgé ku." <sup>8</sup> ũnjĩkãnyã ãsú létì tãĩmbị rĩ áyúzá, mâ 'bã rí ẹsì 'bã ãzi vé ngá drĩgé ãjì ãjì. 'Bo tãĩmbị té dõ 'dãáyo, ũnjĩkãnyã ri té adri ũkpõ ãkó. <sup>9</sup> Má ní drĩ tãĩmbị rĩ nĩzú kuyé rĩ gé, á ri adrií bãdãrú, 'bo vùdrĩ ni gé, má kã nĩ ãmá 'yozú kìnĩ, tãĩmbị anigé, sē á nĩ ãmá

'yozú kínĩ, ũkpõ ũnjĩkãnyã vé rĩ ású ma gí, sê á fi létĩ drãngará vé ni agá. <sup>10</sup> Má ìsù nĩĩ á má 'yozú kínĩ, tãĩmbĩ ãlu ãlu kôdô ídri sêepi rĩ, sê Múngú lì mávé tã ũnjĩ, ìjĩ drãngará má drĩgê.

<sup>11</sup> Ũnjĩkãnyã ìsù létĩ tãĩmbĩ rĩ áyúzá, má mì ũ'bázú ãní, ìjĩ drãngará má drĩgê. <sup>12</sup> 'Bo tãĩmbĩ Múngú vé rĩ uletere, ìri pĩrĩ, ìri múké. <sup>13</sup> Tãĩmbĩ adriípi múké 'dĩri, ìri nyo ícô drãngará ìjĩ má drĩgê rá? Ícô ìjĩ ãluñani ku! Múngú áyú tãĩmbĩ adriípi múké 'dĩri, lüzú má ní kínĩ, ũnjĩkãnyã ri ũnjĩ.

*E'dĩ 'dĩngará ũnjĩkãnyã be rĩ*

<sup>14</sup> Tãĩmbĩ rĩ Múngú sê nĩ, 'bo ma 'bá áda, má ícá kuú túgẽrĩ rú ũnjĩkãnyã drĩgê. <sup>15</sup> Á nĩ tã má ní rií 'oó rĩ kuyé. Tã pĩrĩ má ní kôdô lãé 'oó rĩ, á 'o ku, 'bo tã má ní kôdô gãá sĩ rĩ, ma ri 'o rá. <sup>16</sup> Má 'o dô tã pĩrĩ ku drãããsiyã, á nĩ rá tã má ní rií 'oó rĩ ũnjĩ, má ã'yĩ rá tãĩmbĩ rĩ múké. <sup>17</sup> Adri 'yozú kínĩ, ma ri tã ũnjĩ 'dĩri 'o ãkã yã 'dĩni kuyé, ũnjĩkãnyã fiípi kú má êsí agá nõri sê ma ri tã ũnjĩ 'dĩri 'o nĩ. <sup>18</sup> Á nĩ rá tã ãzi múké má êsí agá ãluñani 'dãáyo, á lã dô kôdô tã múké 'oó, ãní sê má ícô 'oó bã ku. <sup>19</sup> Á lã kôdô tã múké 'oó, 'bo má ícô 'oó ku. Á lã kôdô tã ũnjĩ 'oó ku, 'bo ma ri tã ũnjĩ rĩ 'o rá. <sup>20</sup> Ma ri tã ma ní kôdô ícô 'oó ku ni 'o mužú, 'dĩri lũ 'yozú kínĩ, á 'o tã rĩ ãkã kuyé, ũnjĩkãnyã fiípi má êsí agá rĩ sê ma ri tã rĩ 'o nĩ.

<sup>21</sup> Tãĩmbĩ rĩ i'da má ní uletere, má kãdô lãé kôdô tã múké 'oó, ma gõ ri ũnjĩkãnyã 'o mužú áyu. <sup>22</sup> Á lã tãĩmbĩ Múngú vé rĩ êsí be céré. <sup>23</sup> 'Bo

tãĩmbĩ ãzi anigé, ïri ri ẽzĩ nga mã rù'bán gá, ïri ri ẽ'dĩ 'dĩ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ be mã ẽsí agá. Tãĩmbĩ 'dĩri rù mã ícá kuú túgẽrĩ ùnjĩkãnyã vé ni, ïri sê mã ri ùnjĩkãnyã 'o nĩ. <sup>24</sup> Á, ïzãngã mávé nõri! ã'di ri ícá mã pa ùnjĩkãnyã mã jĩpi fiipi drã agá nõri drĩgé sĩ nĩ? <sup>25</sup> Á sê õwõ'difô Múngú ní, Úpí Yésũ Kúrísítõ ní 'bã paá 'bávê ùnjĩkãnyã agásĩ rĩ sĩ.

Mávê úmĩ gé nólê, mã túgẽrĩ riipi tãĩmbĩ Múngú vé rĩ 'duúpi ngaápi ni, 'bo ùnjĩkãnyã mã ní rií 'oó rĩ sĩ, mã ícá nóni kú túgẽrĩ ùnjĩkãnyã vé ni.

## 8

### *Índrí Uleterê rĩ 'bán ní idri sê nĩ*

<sup>1</sup> Nóni 'bán Kúrísítõ Yésũ ri ẽ'yĩ 'bán gĩ rĩ pi, ícókĩ tã liĩ kôpi drĩgé ku, <sup>2</sup> ã'diãtãsiyã Índrí Uleterê ùkpõ be idri íngápi Kúrísítõ Yésũ vúgá rĩ sêpi ïmi ní rĩ, oyú ïmi ïfũú ùkpõ ùnjĩkãnyã riipi ïmi jĩpi fiipi drã agá rĩ sígé sĩ gĩ. <sup>3</sup> Tãĩmbĩ Mósê vé rĩ ícá 'bán ní idri sêé ku, ã'diãtãsiyã ùnjĩkãnyã riipi 'bã drĩ ọrúpi 'dĩri sê 'bán ícákĩ kuú ùkpõ ãkó. 'Bo Múngú ïpê ívé Mvã, ímúkĩ ïri tĩ 'bán áda rú, sũ 'bán vũ drĩgé nõgó ùnjĩkãnyã be rĩ tĩni, adi 'i sêé drãã 'bávê ùnjĩkãnyã tĩ gé. Múngú sê Kúrísítõ ri drãã tã ližú ùnjĩkãnyã drĩgé. <sup>4</sup> Múngú 'o tã 'dĩri 'dĩni, 'bã 'okĩ rĩ tã pĩrĩ sũ tãĩmbĩ Mósê vé rĩ ní lée rĩ tĩni, 'bã 'bãkĩ rĩ ẽsí tã ùnjĩ rù'bán nõri ní lée rĩ pi drĩgé ku, 'bã 'dukĩ rĩ tã Índrí Uleterê rĩ ní lée rĩ pi ngaá ayu.

<sup>5</sup> 'Bã ẽsí 'bã'bée ùnjĩkãnyã rù'bán nõri vé rĩ drĩgé rĩ pi, kôpi ri ẽsí 'bã cérê tã rù'bán nõri vé



rĩ drĩgé. 'Bo 'bá ẹsị 'bã'bée Índrí Uletere rĩ drĩgé rĩ pi, kọpi ri ẹsị 'bã céré tã Índrí Uletere rĩ ní lée ã 'okí rĩ drĩgé. <sup>6</sup> 'Bá ẹsị 'bãápi kú céré ùnjĩkãnyã drĩgé rĩ, ìrivé ùdũ drãngará. 'Bo 'bá ẹsị 'bãápi tã Índrí Uletere rĩ ní lée ã 'okí rĩ drĩgé rĩ, ìri idri 'dání'dání rĩ ịsụ rá, ãzini ìri tãkírí ịsụ rá. <sup>7</sup> 'Bá ẹsị 'bãápi kú ùnjĩkãnyã drĩgé rĩ, ìri ãrí'bá Múngú vé ni. 'Bá sụ 'dĩri tịnị 'dĩri, gã tãimbị Múngú vé rĩ sị, ícọ tãimbị rĩ ngaá ku. <sup>8</sup> 'Bá ẹsị 'bã'bée ùnjĩkãnyã rụ'bá nōri vé rĩ drĩgé rĩ pi, sē Múngú ní ãyĩkō ku.

<sup>9</sup> Nóni ùnjĩkãnyã ícọ ìmĩ drị ọrụ ku. 'Bo Índrí Múngú vé rĩ dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìri ìmĩ drị ko nĩ. Índrí Kúrísítō vé rĩ dō 'bá rĩ ẹ ẹsị agá 'dãáyo, 'bá 'dĩri adri Kúrísítō vé ni ku. <sup>10</sup> Kúrísítō ri dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìmivé rụ'bá ri dō ícọ drã rá ìmi ní ùnjĩkãnyã 'oó rĩ sị drããsịyã, ìmivé índrí ri áwí adri idri rú, ã 'diãtãsịyã Yẹsụ sē ìmi ícákí pịrị Múngú ẹndrẹtị gé gí. <sup>11</sup> Múngú Yẹsụ ri ingaápi gōó idri rú drãngará gálésĩ rĩ, ìrivé Índrí dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìri ívé Índrí Uletere ìmĩ ẹsị agá rĩ áyú ìmivé rụ'bá drãápi gí rĩ újã ícá gō idri rú.

<sup>12</sup> Má ẹdrípụjị má ọmvúpụjị má ní lēlē rĩ pi, lē 'bã 'okí tã múké, lē 'bã rikí ùnjĩkãnyã rụ'bá nōri ní lēé rĩ 'oó ku. <sup>13</sup> Ìmi áwíkí dō rií ùnjĩkãnyã rụ'bá nōri ní lēé rĩ 'oó, ìmivé ùdũ ri adri drãngará. 'Bo Índrí Uletere rĩ dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìri ìmi ìzã ko ìmi ugazú, ìmi gōkí rí ùnjĩkãnyã 'oó dịjị ku, Índrí Uletere rĩ kúru ìmi ní idri 'dání'dání rĩ sē. <sup>14</sup> 'Bá Índrí Uletere Múngú vé rĩ ní rií kọpi ẹ drị koó rĩ pi, kọpi anji Múngú vé ni. <sup>15</sup> Índrí Múngú vé rĩ sē ìmi adrikí tųgẹrị ụrị

rú ni pi kuyé, ĩmi ĩsúkí Índrí Múngú vé rĩ gí, ĩmi nóni anji Múngú vé ni. Índrí Múngú vé rĩ sě 'bã ri Múngú ri zị "Ábã, 'Bá Ẹtẹpi." <sup>16</sup> Índrí Múngú vé rĩ, ĩri sě 'bã nĩ áamá uletere 'yozú kínĩ, 'bã anji Múngú vé ni. <sup>17</sup> Nóni 'bã ní adrii anji Múngú vé ni rĩ sĩ, 'bã drĩlé múké ĩri ní sěé Kúrísítō ní rĩ ĩsú rá, 'Bá nyakí dō ĩzāngã sũ Kúrísítō ní nyaá rĩ tịni, Múngú ri kpá ímụ 'bã íngú sũ ĩri ní Kúrísítō ri íngú rĩ tịni.

*'Bá Múngú vé rĩ pi úmvúlésĩ tã múké ĩsú rá*

<sup>18</sup> Á nĩ áamá múké, ĩzāngã 'bã ní nyaá āndrũ nōri, ĩri anigé, 'bo íngúngará úmvúlésĩ Múngú ní ímúzú 'bã íngúzú rĩ, tã ni aga rá. <sup>19</sup> Ngá ārěvú céré Múngú ní gbií vũ drĩgé nōgó rĩ pi, kọpi ri ẹsị 'bã rizú ú'dú Múngú ní úmvúlésĩ 'bã adri'bée anji ívé ni pi rú rĩ i'dazú rĩ ùtězú. <sup>20</sup> Ngá Múngú ní gbií rĩ pi ẹ drĩ ábákí céré, adri 'yozú kínĩ, kọpi lẹkí nĩ yã 'dini ku, Múngú lẹ tã rĩ ā 'o 'i 'dini nĩ. Ngá ĩ ní údé rĩ pi ímụ ẹsị 'bã 'yozú kínĩ, <sup>21</sup> ĩ ímụ ĩ pa drã sílé gá sĩ rá, āzini ĩ ícókí ŋmaá ku, ĩ ímụ drĩwālã ĩsú fizú anji Múngú vé đingará pọwụpọwụ rĩ ĩsú'bã rĩ pi āsámvú gé rá.

<sup>22</sup> Ngá ārěvú céré vũ drĩgé nōgó rĩ pi, kọpi ri drĩ cị ambamba cĩngbá lókí āndrũ rĩ gé, sũ ũkú riipi mvá tĩpi rĩ ní rií drĩ cị rĩ tịni. <sup>23</sup> Adri 'yéná ngá 'dĩ'bée ri drĩ cị nĩ kuyé, 'bã Yésũ ri ẹ'yĩ'bã gí nō'bée, 'bã kpá ri drĩ cị ĩndĩ, tã 'bã ní rií ú'dú Múngú ní ímúzú 'bã ā'yĩzú adrízú anji ívé ni rú rĩ ùtězú rĩ sĩ, Índrí Uletere rĩ sě 'bã nĩkí tã 'bã ní rií ùtée rĩ gí, āzini sě 'bã nĩkí tã Múngú ní ímúzú 'bã rụ'bã újázú ícázú ú'dí, 'bã rụ'bã ní gōzú drázú

dĩi ku rĩ gí. <sup>24</sup> Tã 'bá ní ẹsị 'bãzú drĩ ni gé rĩ, ĩri 'bã pa nĩ. Nóni 'bã ri ẹsị 'bã drĩwãlã ĩ ní ímú sěe 'bá ní rĩ ùtězú, 'bo 'bá ịsúkí drĩ kuyé. 'Bá ązi ícọ ẹsị 'bãá ngá 'í ní ịsú gí rĩ ą tã ụsụzú ku. <sup>25</sup> 'Bo 'bã dō ri ẹsị 'bã ngá 'bá ní drĩ ịsú kuyé rĩ drĩgẹ, lẹ 'bã 'bãkí ẹsị mādã rizú ùtězú.

<sup>26</sup> 'Bá ní adrii tã be múké kuyé rĩ sĩ, Índrí Uletererĩ 'bã ĩzã ko nĩ. Ẽ'diātāsīyā 'bá nĩkí ngá 'bá ní lẹe ẹ'yị Múngú vúgá rĩ zịbe ku, Índrí Uletererĩ 'bá ní Múngú ri zị ĩzāngā be ąmbúgú 'í ẹsị agá, 'bá ązi ícọ tã ni átá bā ku. <sup>27</sup> Múngú riipi 'bã ẹsị ndrepi rĩ nĩ úmĩ Índrí Uletererĩ vé rĩ rá, ą'diātāsīyā Índrí Uletererĩ ri Múngú ri zị 'bá ẹ'yị 'bá gí rĩ pi ní, sụ Múngú ní lẹe rĩ tịni.

*Tã ązi 'bã gũpị ąmvé Múngú vé lęngará agąsĩ ni 'dāąyo*

<sup>28</sup> 'Bá nĩkí kpá rá 'yozú kінĩ, tã ri 'bá 'bã ịsú 'bée rĩ pi agąsĩ, Múngú ri tã múké 'o 'bá 'i lẹ 'bá lẹlẹ rĩ pi ní nĩ, tã ni íbí íngá ẹsị ni agá, ụpẹ íngá 'bá 'dĩ 'bée nĩ. <sup>29</sup> Múngú nĩ 'bá 'dĩ 'bée ịnógọsị, ụpẹ kọpi ímú adrii sũ 'í Mvọpị tịni, Yẹsũ ri kọpi ní Mvą kăyú Múngú vé anjị kárakará rĩ pi ąsámvú gé. <sup>30</sup> Múngú ą'yĩ 'bá 'í ní ụpẹe 'dĩ 'bée nĩ, zị kpá 'bá 'dĩ 'bée nĩ, kọpi ẹ ímúkí rí adrii 'bá ívé ni, 'bã kọpi adrii 'bá pịrị 'í ẹndrẹtị gé, zị kọpi, ẹ ímúkí rí kọpi íngú sũ ĩ ní 'i íngú rĩ tịni.

<sup>31</sup> Tã 'dĩ 'bée ą tã sĩ, 'bã átákí rí íngóni? Múngú ri dō 'bá be trú, 'bã ązi ri nyo ícọ 'bã 'o ụnjị rá? <sup>32</sup> Múngú uga ívé Mvą 'bã tã sĩ kuyé, ĩpẹ ĩri 'bá ní rá. Múngú 'o dō tã 'bá ní 'dĩri tịni, ícọ nyo 'bá ní ngá ąrěvú sěe céré pírini ku? <sup>33</sup> Múngú 'yo dō

kĩnĩ 'bá ívé 'í ní ũpěé 'dĩ'bée anji ívé ni, āzini 'bã kôpi adri 'bá piri 'í endreṭi gé jí píri, ā'di ri ícô tā ijí kôpi drĩgé, kôpi tōzú 'yozú kɨnĩ kôpi ũnjí nĩ? <sup>34</sup> Ā'di ri ícô 'yo kôpi ũnjí nĩ? Kúrísítō Yésũ drã kôpi ā tā sĩ, ingakí ĩri gŕó idri rú, nŕni úri Múngú vé drĩ ěndepi gé, ĩri ri Múngú ri zĩ kôpi ní.

<sup>35</sup> Ngá āzi nyo ícôpi 'bã āsámvú acoópi Kúrísítō be lēngará Kúrísítō ní 'bã lēzú 'dĩri agásĩ ni anigé? Tã ũkpó ũkpó, ĩzāngā, ọcŕngará, ěbĩri, bŕngó ākŕ, tā ũnjí drã ijĩpi ni, tā ĩ ní ũlāá 'dĩ'bée, kôpi nyo ícô 'bã āsámvú aco Kúrísítō be rá? <sup>36</sup> Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kɨnĩ,

“Mĩ tā sĩ, ụ'dụ ālu ālu, 'bá rĩ pi lēkĩ riĩ 'bã ú'dĩ,  
'bá ĩndrékĩ sũ kãbĩlŕ ĩ ní riĩ úlĩlĩ rĩ pi tĩnĩ.”

<sup>37</sup> Tã āzi 'bã gũŕpi āmvé ni 'dãáyo. Tã ũnjí 'dĩ'bée kádŕ 'bã ĩsũ, 'bã ícô pá tu tĩtĩ ũkpŕ Kúrísítŕ 'bã lēepi lēlē rĩ vé rĩ sĩ. <sup>38</sup> Má epĩ tā 'dĩri sĩ múké múké 'yozú kɨnĩ, drāngará, dŕku idri, dŕku mālāyĩkã, dŕku ĩndrí ũnjí rĩ pi,\* dŕku tā nŕni ri'bã 'i nga'bée rĩ pi, dŕku tā úmvúlésĩ ĩmũ'bã ĩ nga'bã drĩdrĩ 'dĩlé rĩ pi, dŕku ũkpŕ ụrũkŕ'bée, ngá 'dĩ'bée ícókĩ 'bã āsámvú acoó Múngú 'bã lēepi lēlē rĩ be ku. <sup>39</sup> Ũkpŕ ĩngá'bã 'bũ gélésĩ rĩ pi, dŕku ũkpŕ vũ drĩgé nŕgŕ āngũ wĩlĩwĩlĩ rú rĩ agá rĩ pi, ngá Múngú ní gbĩ rĩ pi, ícókĩ 'bã āsámvú

---

**8:36** 8:36 Sāwũmã 44:22 \* **8:38** 8:38 ĩndrí ũnjí rĩ pi: ĩndrí ũnjí rĩ pi ándúrũ mālāyĩkã Múngú vé ni 'bũ gé 'dãá, kôpi nŕkĩ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ, Sātánã ri kŕpivé āmbúgũ. Múngú idró kŕpi 'bũ gé 'dãásĩ vũgã nŕŕ, kŕpi gŕkĩ ufuũ ĩndrí ũnjĩ, kŕpi ri 'bã rĩ pi ní ĩzāngã sē vũ drĩgé nŕgŕ. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

acoó lëngará Múngú ní i'daá 'bá ní Kúrísítō Yésũ  
'bávé Úpí ã rú'bá gá 'dĩri agásĩ ku.

## 9

### *Múngú ìpě Īsērélē rĩ pi nĩ*

<sup>1</sup> Kúrísítō nĩ rá, tā má ní átá rĩ, ĩri tā áda, adri  
ũnjō ku, yĩkĩ mávé rĩ, āzini Índrí Uleterē rĩ lũ  
kpá má ní kīnĩ, tā má ní átá rĩ tā áda. <sup>2</sup> Īzāngā fi  
má ẹsĩ agá, sē má ẹsĩ nō ambamba <sup>3</sup> má ẹ'dípáa  
Yāhúdĩ rĩ pi ã tā sī. Á lē Múngú ã tri ma, ã aco  
'bā āsámvú Kúrísítō be, má ẹ'dípáa Yāhúdĩ rĩ pi  
ē ịsúkí rí pangará bēsīnĩ. <sup>4</sup> Kòpi 'bá Īsērélē vé  
ni, Múngú ùpě kòpi adrií anji ívé ni. Múngú  
i'da ívé dīngará pọwụpọwụ rĩ kòpi ní, Múngú  
rụ ùndĩ kòpi be, ẹzi ívé tǎimbị kòpi ní. Kòpi  
ã rikí 'i ĩnjĩ Jọ Múngú vé rĩ agá, āzini kòpi ē  
ịsúkí rí tā 'í ní ẹzi rĩ bēnĩ. <sup>5</sup> Ābūrámā pi, Īsákā  
be, Yōkóbū sī, kòpi Yāhúdĩ rĩ pi vé ẹ'bịpị drīdrī  
rĩ pi, tịkí Yésũ Kúrísítō ri 'bá áda rú, íbị ĩfūú  
úyú Īsērélē vé rĩ agá, Yésũ Kúrísítō ri Múngú 'i,  
ĩri ngá ārēvú drīgē sī céré āmbúgú, ē íngúkí ĩri  
muzú 'dáni'dáni! Āmīnā.

<sup>6</sup> Ícókí 'yoó tā Múngú ní ẹzi Yāhúdĩ rĩ pi ní  
rĩ, 'dụ tā ni ngaá ku yā 'dini ku. Adri 'yozú  
kīnĩ, 'bá Īsērélē vé rĩ pi céré nĩkí Múngú ri rá  
yā 'dini kuyé. <sup>7</sup> Úyú Ābūrámā vé rĩ pi\* adrikí  
céré anji Ābūrámā vé ni kuyé. Múngú 'yo ívé

\* **9:7** 9:7 Úyú Ābūrámā vé rĩ pi: Múngú ìpě úyú Ābūrámā vé rĩ  
pi céré adrií anji ívé ni kuyé. Ìpě 'yéná úyú Sárā pi ní tị Ābūrámā  
be rĩ pi áyú, ìpě Īsīmāélē Āgārā ní tị Ābūrámā be rĩ kuyé.

búkũ agá kīnī, “Úyú mívé rī pi ímụ ĩfũ Īsákã† rụ'bá gá.” 8 Tã 'dīri lū 'yozú kīnī, anji Ābūrámã ní tị rụ'bá rụ'bá rī pi adrikí anji Múngú vé ni ku, anji Múngú ní tã ní ẹzị rī, kòpì adri anji Múngú ní 'dụ 'bãã anji Ābūrámã vé ni rú ni pi. 9 Tã Múngú ní ẹzị rī 'dīni kīnī, “Ma ímụ ĩgõ sã nōri tịnị rī gé, ílì drụ rī agá, Sárã ri ímụ mvá ágó tị rá.”

10 Īsákã ri 'bávè ẹ'bípì, je Rēbékã ri 'í ní ũkú rú, Rēbékã tị ĩri ní anji āgõ ẹtị rú, 11 'bã nīkí rí 'yozú kīnī, létì Múngú ní 'bá ĩpēzú rī pìrì. Sã Rēbékã ní drī kòpì tizú kuyé, dōku kòpì ní drī tã múké 'ozú kuyé, dōku tã ũnjì 'ozú kuyé rī gé, 12 Múngú 'yo Rēbékã ní kīnī, “Mvá kãyú rī ímụ ẹzì nga mvá ũdụ rī ní.” Múngú 'yo tã rī 'dīni lūzú kīnī, ĩpē 'bá rī ẹzì ĩri ní ngaá múké rī ã tã sī ku. 13 Síkì Búkũ Múngú vé rī agá kīnī, “Á lē Yōkóbũ‡ ri áyu, á gã Īsōwũ rī sī.”

14 'Bã 'yokí rí ngóni? 'Bã 'yokí rí kīnī, tã Múngú ní 'oó 'dīri adri pìrì ku? Adri 'dīni kuyé!

15 Múngú 'yo Mósē ní kīnī,

“Mâ ẹsì ri adri ĩdríkídri 'bá má ní ĩpēé rī ní,  
ma ícò 'bá má ní lēé rī ã ĩzã ko rá.”

16 Tã 'dī'béé nga 'i tã 'bá áda ní lēé rī sī ku, dōku ũkpò 'bá áda vé ni sī ku, ĩri 'i nga ẹsì ĩdríkídri

† 9:7 9:7 Īsákã: Īsákã ri mvá Múngú ní ẹzì Ābūrámã ní rī. 'Í lã Í'dóngará 17-35. 9:7 9:7 Í'dóngará 21:12 9:9 9:9 Í'dóngará 18:10, 14 9:12 9:12 Í'dóngará 25:23 ‡ 9:13 9:13 Yōkóbũ: Yōkóbũ ri Ābūrámã mvòpì Īsákã vé mvá, ĩri anji be mụdrì drì ni ĩrì, Múngú újã rụ ni zì Īsērélē, úyú ĩrivé rī zìkì anji Īsērélē vé ni. Sã Yēsũ vé rī gé, zìkì kòpì Yāhúdì. 'Í lã Í'dóngará 25-50. 9:13 9:13 Mālákì 1:2-3 9:15 9:15 Wűngará 33:19

Múngú vé rĩ sī. <sup>17</sup> Sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá, Múngú 'yo 'bāgú Ĕjēpētō vé rĩ ní kīnī, “Ma sē mi ícá 'bāgú rú, ma mávé ũkpō i'da mí ní, kúru 'bá vū drīgé rĩ pi cére ímú nī áamá 'yozú kīnī, ma Múngú 'i.” <sup>18</sup> Múngú vé ẹsị ri adri ĩdríkídri 'bá ĩri ní ĩpēé lēé ẹsị ĩdríkídri 'bāá ĩri ní rĩ ní. Múngú ũsụ dō 'í lē 'bá rĩ ē drī ē ícá ũkpó ũkpó, ĩri ícó 'o rá.

<sup>19</sup> 'Bá āzi ri ícó 'yo, “Múngú lē dō 'bā 'okí tā rĩ sụ 'í ní lēé rĩ tịnị píri, ngá ĩri ní 'yoó 'bā ũnjí rĩ ā'di? Ā'di ri ícó tā Múngú ní ũtĩjí gí rĩ ñō nĩ?”

<sup>20</sup> 'Bo mi ā'di 'i átángá 'yoópi Múngú ní 'díní? Ngá ĩ ní údé rĩ, ĩri nyo ícó 'yo 'bá 'i údépi rĩ ní, “Mí údé ma 'díní āsī 'díní rá?” <sup>21</sup> 'Bá riípi ũdrí gbiípi rĩ, ũrúté ālu ālu 'dĩri sī, ĩri ícó ũdrí rĩ āzi gbi, ĩri ĩgĩrĩ múké múké, ĩri āzi rĩ gbi ĩgĩrĩ ku.

<sup>22</sup> Múngú lē ívé jĩkó i'daá, āzini ívé ũkpō i'daá 'bá ĩ ní lēé ú'dí rĩ pi ní tā lizú āní kōpi drīgé, 'bo ĩri tā ni 'dụ mụzú ẹsị be mādā. <sup>23</sup> Múngú ri kpá ívé dīngará pōwŭpōwŭ rĩ i'da 'bá 'í ní ũpēé lēé ẹsị múké 'bāá kōpi ní rĩ pi ní rá, <sup>24</sup> 'bá ĩri ní ũpēé rĩ 'bā 'i, Yāhúdī rĩ pi, āzini 'bá adri 'bá Yāhúdī rú ku rĩ pi. <sup>25</sup> Búkũ nēbī Ōsáyā ní sīi rĩ agá, Múngú 'yo 'bá adri 'bá Yāhúdī rú ku rĩ pi ní kīnī, “Īmi adri 'bée 'bá mávé ni kuyé 'dĩ'bée, nóni ma ĩmi zị 'bá mávé ni.

Īmi 'bá má ní ándúru lēé ku 'dĩ'bée, ma ímú ĩmi lēlé.”

<sup>26</sup> Búkũ Múngú vé rĩ 'yo kpá 'díní kīnī, “Vūrā ālu ālu ándúru má ní 'yoó ĩmi ní kīnī,

Ími adrikí 'bá mávé ni ku 'dĩri,'  
nóni ma 'yo,

Ími ímú adri anji mávé ni, ma Múngú  
adriípi ídri rú rĩ 'i.' "

27 Nẹbĩ Ísáyã átá 'bá Īsērélē vé rĩ pi ã tã sĩ 'dĩni,  
"Bá Īsērélē vé rĩ pi ã adrikí dō kárakará cínyáfã  
yĩ agá rĩ tĩni drããsīyã,  
'yéná ĩ ímú kōpi ẽ ĩmbĩtã ĩ ní kuú kíníkiniṅá  
'dĩ'bée pa áyu.

28 Úpí ri ímú 'bá vũ drĩgé rĩ pi ĩrĩṅã rá,  
ĩri kōpi ĩrĩṅã mbēlēṅá."

29 Tã rĩ ímú 'i nga sũ Ísáyã ní 'yoó drĩdrĩ rĩ tĩni,  
"Úpí Múngú ã ku té dō 'bá rĩ pi vé  
úyú ẽ ĩmbĩtã ku,  
'bã té ũdrã céré sũ 'bá kũrú Sōdómōš vé rĩ agá  
rĩ pi  
ní ũdrãã 'bá kũrú Gōmórã vé rĩ agá rĩ pi be  
rĩ tĩni."

### *Īsērélē rĩ pi ẽ'yĩkí Múngú ri kuyé*

30 'Bã 'yokí rĩ ngóni? 'Bá ándúru adri'bá  
Yãhúđi rú ku, tã 'o'bá pĩri ku 'dĩ'bée, kōpi újákí  
nóni ĩ ícá 'bá pĩri Múngú ẽndrẹti gé, kōpi ní ĩri  
ẽ'yĩ gí rĩ sĩ. 31 'Bo 'bá Īsērélē vé 'yo'bá kīnĩ, ĩ  
lěkí ícá pĩri Múngú ẽndrẹti gé tãimbĩ rĩ vé tã  
sĩ 'dĩ'bée, tãimbĩ rĩ sē kōpi ícákí 'bá pĩri kuyé.  
32 Kōpi ísúkí tã pĩri kuyé ãsĩ? Kōpi ísúkí kuyé,  
kōpi ní adrii ẽ'yĩngará ãkó rĩ sĩ, kōpi 'bákí ẽsĩ

**9:26** 9:26 Ōsáyã 1:10 **9:28** 9:28 Ísáyã 10:22-23 **§ 9:29** 9:29  
Sōdómō āzini Gōmórã: Múngú iza kũrú 'dĩ'bée ũnjĩkányã 'bá  
kũrú 'dĩ'bée agá rĩ pi ní 'oó rĩ sĩ lókí Ābūrámã vé rĩ gé. 'Í lã  
Í'dóngará 18:20-33; 19:1-28. **9:29** 9:29 Ísáyã 1:9



rizú tãĩmbĩ rĩ 'duzú ngazú áyu. Kòpi adrikí sũ  
 'bá ri' bá ĩ ũsĩ' bá írã 'i alaápi kú létĩ agá rĩ ã rụ' bá  
 gá rĩ tĩnĩ. <sup>33</sup> Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ,  
 “Á 'bã írã\* kú Sĩónã† gá 'dãá'dã, 'bá rĩ pi ri ĩ ũsĩ  
 rụ' bá ni gé,  
 írã rĩ sē kòpi ri u'de vũgá,  
 'bá ĩri ẹ'yĩpi rá rĩ, ícọ drĩnjá ịsụ ku.”

## 10

<sup>1</sup> Má ẹdrípĩ má ọmvúpĩ má ní lēlē rĩ pi, tã mã  
 ẹsị agá nōlé má ní lēzú Múngú ri zizú 'bá ĩsērélē  
 vé rĩ pi ní rĩ, Múngú ã pa rí kòpi bēnĩ. <sup>2</sup> Á nĩ rá,  
 kòpi 'bãkĩ úvã Múngú ri ĩnjĩzú, 'bo tã Múngú ní  
 lēé kòpi ã 'okĩ rĩ fi kòpi drĩgé kuyé. <sup>3</sup> Kòpi ní létĩ  
 Múngú ní 'bá rĩ ã'yĩzú adrízú pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé  
 rĩ nĩ kuyé rĩ sĩ, kòpi gãkĩ létĩ Múngú ní 'bá rĩ  
 ã'yĩzú adrízú pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé 'dĩri 'dugá ngagá  
 sĩ, kòpi gōkĩ létĩ ìvé ni túngú ni 'duđú ngaá áyú.  
<sup>4</sup> Kúrísítō 'du tãĩmbĩ rĩ ngaá fũú tĩ ni gé gí, ãnĩ  
 'bá céré ĩri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi, Múngú ri kòpi ã'yĩ adri  
 'bá pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé.

*'Bá Kúrísítō ri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi, Múngú ri kòpi  
 pa rá*

<sup>5</sup> Mósē kĩnĩ, 'bá rĩ 'du dō tãĩmbĩ rĩ ngaá rá, ĩri  
 adri Múngú ẹndrẹtĩ gé pĩrĩ. Sĩ kĩnĩ, “'Bá tã 'oópi  
 'dĩni rĩ, lē ã 'du tã rĩ ngaá sũ tãĩmbĩ rĩ ní lēé  
 rĩ tĩnĩ.” <sup>6</sup> 'Bo 'bá adriípi pĩrĩ Múngú ẹndrẹtĩ gé  
 ẹ'yĩngará be rĩ, ĩri 'yo, “Lē mĩ ri 'yoó mí ẹsị agá

\* 9:33 9:33 Írã: Írã 'dĩri Yésũ 'i. † 9:33 9:33 Sĩónã: Sĩónã ri ĩ  
 kpá zị Yērúsalémã. 9:33 9:33 ĩsáyã 8:14; 28:16 10:5 10:5  
 Lẹvĩtĩkã 18:5

'dãlé, 'Ă'di ri nga mu 'bũ gé 'dãlé Kúrísítõ ri íjĩ vũgã nõó nĩ?' 'dĩni ku, <sup>7</sup> dõku, mĩ ri 'yoó 'Ă'di ri ícõ fi mu 'bũ índrĩ 'bã ũdrã 'bã gĩ rĩ pi ní adrizú rĩ agã 'dãã Kúrísítõ ri ingã gõ ídri rú drãngará gálésĩ nĩ?' 'dĩni ku." <sup>8</sup> Búkũ Múngú vé rĩ 'yo kĩnĩ, "Ū'dúkõ rĩ ãnyĩngã mí be, ãri ãfũ mí tĩ gé, ãzini mí ẽsĩ agálésĩ." Ū'dúkõ 'bã ní ũlũú 'dĩri, 'bã ri tã ẽ'yĩngará vé rĩ ũlũ. <sup>9</sup> Mĩ 'yo dõ mí tĩ sĩ, "Yẽsũ ri Úpĩ," ãzini mí ã'yĩ dõ mí ẽsĩ agã 'dãlé 'yozú kĩnĩ, Múngú ingã ãri gõõ drãngará gálésĩla ídri rú rá, Múngú ri mi pa rá. <sup>10</sup> Mĩ ẽ'yĩ dõ Kúrísítõ ri mí ẽsĩ agã 'dãlé gĩ, mi adri 'bã pĩrĩ Múngú ẽndretĩ gé, ãzini mí 'yo dõ mí tĩ sĩ kĩnĩ, mi 'bã Kúrísítõ vé ni, Múngú ri mi pa rá. <sup>11</sup> Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, "'Bã ãri ẽ'yĩpi rá rĩ, ícõ drĩnjã ãsũ ku." <sup>12</sup> Mi dõ Yãhũdĩgũ yã, mí adri dõ Yãhũdĩgũ ku yã, adri tã rú ku, ã'diãtãsiyã Yẽsũ ri Úpĩ 'bã rĩ pi vé ni céré, 'bã 'yoópi kĩnĩ ã ko 'ĩ ãzã rĩ, ãri 'bã 'dĩri ẽ ãzã ko aga rá. <sup>13</sup> Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agã kĩnĩ, "'Bã céré Úpĩ ã rú zĩ 'bã rá rĩ pi, Úpĩ ri kõpi pa rá."

<sup>14</sup> Kõpi ẽ'yĩkĩ dõ Úpĩ ri kuyé, kõpi ícõ ãri ã rú zĩ ngõni? Kõpi yĩkĩ dõ ú'dúkõ múké ãrivé rĩ kuyé, kõpi ícõ ãri ẽ'yĩ ngõni? 'Bã ãzi ũlũ dõ kõpi ní ú'dúkõ múké 'dĩri kuyé, kõpi ícõ yĩ ngõni? <sup>15</sup> Pẽkĩ dõ 'bã ãzi muú ú'dúkõ múké rĩ ũlũú kuyé, kõpi ícõ ú'dúkõ múké rĩ ũlũ íngõni? Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agã kĩnĩ, "Ngã múké rĩ, lẽ 'bã ndrekĩ 'bã ú'dúkõ múké rĩ íjĩ 'bã ũlũ 'bã rĩ pi 'bã mĩ sĩ."

---

**10:6** 10:6 Dětõrõnõmẽ 30:12    **10:7** 10:7 Dětõrõnõmẽ 30:13  
**10:8** 10:8 Dětõrõnõmẽ 30:14    **10:11** 10:11 Īsáyã 28:16    **10:13**  
10:13 Yõélé 2:32    **10:15** 10:15 Īsáyã 52:7

16 'Bo Ìsèrélè rĩ pi ã urukọ ẹ'yĩkí ú'dúkọ múké rĩ kuyé. Nẹbĩ Ìsáyã 'yo 'dínì kĩnĩ, “Úpí, ã'di ẹ'yĩ ú'dúkọ múké 'bá ní ùlũú rĩ rá nĩ?” 17 'Bá rĩ yì dō ú'dúkọ múké rĩ gí, Ìri kúru ẹ'yĩ. Ụ'dúkọ múké rĩ, Ìri tã Kúrísítō vé rĩ. 18 'Bo á lè zìj, ẹndẹpì Ìsèrélè rĩ pi yìkí nyo ú'dúkọ múké rĩ kuyé? Kọpì yìkí rá. Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ,

“Ụ'dúkọ Múngú vé rĩ ayi muzú vũ drìgé sī céré, átángá Ì ní átá rĩ, ayi kpá muzú vũ drìgé sī céré.”

19 Ẹndẹpì tã rĩ fi nyo 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi drìgé rá? Ẹ, fi rá. Mósè sī tã Múngú ní átá Ìsèrélè rĩ pi vé tã sī rĩ 'dínì kìnĩ,

“Ma sē ìmi ìmù ã'yã 'bã tãkírì má ní sēé 'bá àngũ urukọ agá rĩ pi ní rĩ sī.

Má kãdō tãkírì sēé 'bá adri'bá Yãhúdì rú ku tã ní fí kọpì drìgé kuyé rĩ pi ní, ìmì ẹsì ri ìmù ve kọpì ní ùnjí ùnjí.”

20 Ìsáyã gō átá ỳrĩ ãkó kìnĩ, Múngú kìnĩ,

“'Bá ma ndã'bée kuyé rĩ pi, ìsúkì ma rá.

'Bá mávé tã zì'bá kuyé rĩ pi, má i'da ma kọpì ẹndrẹtì gé rá.”

21 'Bo Ìsáyã kìnĩ, “Múngú átá 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi ã tã sī kìnĩ,

“Dụ ú'dù ãco, á ri kọpì mää kọpì ẹ ìmúkì rí má vùgá,

'bo kọpì ẹ drì ùkpó ùkpó, kọpì gākì ma ẹ'yìgá sī.”

# 11

## *Múngú 'bã ẹ̀sì múké 'bá Ẹ̀sèrélẹ̀ vé rĩ pi ní*

<sup>1</sup> Kúru á lẹ̀ zìí 'dínì, Múngú gã nyo ívé 'bá rĩ pi gí? Múngú gã kuyé! Lẹ̀ ìmi nìkí múké 'yozú kìnì, ma Ẹ̀sèrélẹ̀gú, ma úyú Ābūrámã vé ni, má íbì ífũú sùrú Běnyẹ̀mìnẹ̀ vé rĩ agá. <sup>2</sup> Múngú gã ívé 'bá 'í ní ùpěé í'dóngára gá 'dǎá rĩ pi kuyé. Ìmi nìkí rá Búkũ Múngú vé rĩ kìnì, nẹ̀bì Ẹ̀lìyã\* unu Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé Ẹ̀sèrélẹ̀ rĩ pi vé tǎ sǐ kìnì, <sup>3</sup> “Úpí, kọ̀pì ú'dìkí mívé nẹ̀bì rĩ pi, āzini kọ̀pì ùṅòkí mívé vūrā rọ̀bọ̀ṅọ̀ zāzú rĩ pi rá, 'bá 'yẹ̀ṅá ì ní kuú rĩ ma 'i. Kọ̀pì nóni ri lẹ̀tì ndǎ lẹ̀zú ma 'dìzú.”

<sup>4</sup> Múngú újǎ Ẹ̀lìyã ní ngóni? Újǎ Ẹ̀lìyã ní kìnì, “Ma 'bá be élfũ ẹ̀zìrì (7,000), kọ̀pì ùtìkí kũmũcì Bálǎ† ri ìnjìzú kuyé.” <sup>5</sup> Ẹ̀rì nyo adri lókí āndrũ nōri vé rĩ tìni, Múngú vé ẹ̀sì múké rĩ sǐ, ùpě 'bá mǎdǎṅǎṅá Ẹ̀sèrélẹ̀ rĩ pi ǎsámvú gé adrii 'bá ívé ni. <sup>6</sup> Múngú ri 'bá rĩ pi ùpě ívé ẹ̀sì múké rĩ sǐ, ǎ ùpě té dō 'bá rĩ pi ẹ̀zì kọ̀pì ní ngǎá rĩ sǐ, ìrivé ẹ̀sì múké rĩ té adri ẹ̀zì ǎkó.

<sup>7</sup> Dìri lū 'yozú kìnì, Ẹ̀sèrélẹ̀ rĩ pi nděe ni pi ịsúkí Múngú vé ẹ̀sì múké kọ̀pì ní rií ndǎá rĩ kuyé, 'bo mǎdǎṅǎṅá Múngú ní ùpěé rĩ pi ịsúkí ẹ̀sì múké

---

\* **11:2** 11:2 Ẹ̀lìyã: Ẹ̀lìyã ri nẹ̀bì, Múngú 'dụ ẹ̀rì mụzú 'bũ gé ịdri rú, drǎ kuyé. Tìkí ẹ̀rì ǎkũdẹ̀ ílì rĩ ca mǔdǔrǔlǔ úròmí (900), ịsú ǎkũdẹ̀ tìkí drǎ Yẹ̀sũ ri kuyé. 'Í lǎ 1 'Bǎgú 17-21; 2 'Bǎgú 1-3. **11:3** 11:3 1 'Bǎgú 19:10, 14 † **11:4** 11:4 Bálǎ: Bálǎ ri ngá ì ní udé múngú rú ni. 'Í lǎ 'Bá Tǎ Lì 'bá rĩ pi 6:25-32. **11:4** 11:4 1 'Bǎgú 19:18

Múngú vé rĩ nĩ. 'Bo nděé ni pi ẽ drĩ ũkpó ũkpó.

<sup>8</sup> Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ,

“Múngú sě kôpi ã úmĩ ja 'i rá,

kôpi ã ámakí rí tã rĩ ku,

õzũ kôpi ẽ mị,

kôpi ã ndrekí rí tã ívé rĩ ku,

ãzini õzũ kôpi ẽ bí,

kôpi ã yĩkí rí tã ku

ícázú cĩmgbá ú'djú ãndrũ nõri gé.”

<sup>9</sup> 'Bãgú Dãwúđĩ ní 'yozú kĩnĩ,

“Kôpi kádõ riĩ ã úmú ãmũ nyaá, lě ã urukí kôpi,

ẽ ãrĩñákĩ kôpi, ã uzekí kôpi u'deé vũgá.

<sup>10</sup> Lě kôpi ẽ mị ẽ ẽsĩ, kôpi ã ndrekí rí ãngũ ku,

lě kôpi ã úgóró ã ọtrũ áwí kú nyonyo.”

### *Ĩ 'bá adri'bá Yãhúđĩ rú ku rĩ pi pa rá*

<sup>11</sup> Á lě gõó zĩđĩ, Yãhúđĩ rĩ pi u'dekí dõ vũgá gí,

kôpi gõkĩ nyo íngá ụrụ ku? Adri 'dĩni ku. Kôpi ní

lẹtị Múngú vé ã ní adrizú pịrị rĩ gãá sĩ rĩ sĩ, ãri sě

Ìsèrelé rĩ pi adri ã'yã sĩ 'bá adri'bá Yãhúđĩ rú ku

riĩ pi ní pangará ãsú Yẹsũ vũgá rĩ sĩ. <sup>12</sup> Yãhúđĩ rĩ pi

nĩ Múngú ri gãá sĩ rĩ sĩ, sě 'bá adri'bá Yãhúđĩ rú

ku rĩ pi ãsúkĩ drĩlé múké Múngú vé rĩ rá. Yãhúđĩ

riĩ pi kádõ ãmú Múngú ri ẹ'yĩ, kúru ãri sě Múngú

ri ãmú drĩlé múké sě 'bá rĩ pi ní aga rá. <sup>13</sup> Ìmi 'bá

adri'bá Yãhúđĩ rú ku 'dĩ'bée, agaápi rá rĩ, ma ri

tã 'dĩri átá ãmi ní. Múngú ãpè ma 'bá áyúáyũ

ni rú ãmi ní, ma ri ẹzị nga ũkpõ sĩ Múngú ní,

<sup>14</sup> ã'diãtãsiyã á lě mávé 'bá Ìsèrelé vé rĩ pi ã 'bákĩ

ã'yã ãmi sĩ, kôpi ã ụrukõ ẽ ãsúkĩ rí pangará ãní.

15 Yãhúdĩ rĩ pi ní Múngú ri gãá sĩ rĩ sĩ, sê 'bá vũ drĩgê rĩ pi újákí éśí gí. Kòpi kádō ímú Múngú ri ẹ'yĩĩ, kòpi gō íngá adri idri rú drãngará gálésĩ.

16 Ābūrãmã pi ní adrii ẹ'bípĩi urukọ 'bée be ule rĩ sĩ, kòpivé úyú rĩ pi kpá adri ule, ãnyãngã urukọ ĩ ní ĩjĩ sêé Múngú ní rĩ dō ule, ãnyãngã ọmvú agá rĩ pi céré ule, peṭi rĩ vé úlá dō ule, ĩrivé drĩṭi pi kpá adri ule.

17 Peṭi rĩ vé drĩṭi pi ùṅòkí dō gí drãáãsíyã, ĩmi 'bá adri'bá Yãhúdĩ rú ku 'dĩ'bée, ĩmi peṭi rĩ vé drĩṭi ĩ ní ugaá peṭi òlívê āzi rú'bá gá ni, ĩ jĩ ùdrō peṭi múké ni ã rú'bá gá. Peṭi úlá be múké òlívê‡ vé rĩ, ĩri idri sê ĩmi ní, ĩmi adri'bée drĩṭi rú 'dĩ'bée. 18 Lẽ ĩmi rikí ĩmi íngú 'yozú kínĩ, ĩmi nděkí drĩṭi ĩ ní ùṅòó 'dĩ'bée rá 'díní ku. ĩmi íngúkí dō ĩmi rá, ĩmi ۆsũkí tã 'dĩri, ĩmi kokí peṭi úlá rĩ ẽ ĩzã nĩ ku, peṭi úlá rĩ ĩmi ĩzã ko nĩ. 19 ĩmi ícò ۆsũ 'yozú kínĩ, “Peṭi rĩ ẽ drĩṭi ĩ ní gaá ú'bé vũgá gí 'dĩ'bée, ĩri létĩ zĩ 'bá ní fizú adrízú kòpi ã vũrã gá.” 20 Tã 'dĩri tã áda. 'Bo ùṅòkí kòpi gí, ã'diãtãsíyã kòpi ẹ'yĩkí Yésũ ri kuyé, ĩmi tukí pá tĩtĩ, ĩmi ní Yésũ ri ẹ'yĩĩ gí rĩ sĩ. Lẽ ĩmi íngúkí ĩmi ku, 'bo lẽ ĩmi adrikí ۆrĩ sĩ. 21 Múngú ga dō peṭi ẽ drĩṭi drĩdrĩ 'dã'bée vũgá rá píri, ícò nyo ĩmi gaá vũgá ku?

22 Lẽ ĩmi nĩkí áamá múké 'yozú kínĩ, Múngú ri éśí be ĩdrikídri ĩmi ní, 'bo ĩri tã lĩ Yãhúdĩ ĩri ẹ'yĩ'bá kuyé rĩ pi drĩgê. 'Bo lẽ ĩmi ã'yĩkí ĩrivé éśí ĩdrikídri rĩ vé tã mužú nyonyo, ĩmi ã'yĩkí dō ku,

‡ 11:17 11:17 Òlívê: Peṭi òlívê vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ĩ ícò nya rá, ĩ ĩrivé ũ'a zo ũdu rú, Yãhúdĩ rĩ pi ri tĩbĩ á'dí ũdu rĩ sĩ, āzini kòpi ri tō lãmbã agá, ácí 'yũzú ānĩ.

ĩ kpá ĩmi uga vūgá rá. <sup>23</sup> Yāhūdī rī pi újákí dō ésí Múngú rí ẹ'yǐzú rá, Múngú rí kòpí ǎ'yī rá, ĩri kòpí 'bā gō vúlé, sū ĩri ní pẹtì rī ẹ drìtì 'bāá gōó pẹtì rī ǎ rù'bá gá ũzi rī tìni. ĩri ũkpō be tǎ 'dīri 'duzú ngazú. <sup>24</sup> ĩmi adri'bá Yāhūdī rú ku 'dī'bée, ĩmi índrékí sū pẹtì olívě vé rī ẹ drìtì ĩ ní ugaá mujú 'bāá pẹtì ǎzi túngú ni ǎ rù'bá gá rī tìni. 'Bo Yāhūdī lě'bá ĩ újábá Múngú rí ẹ'yǐ'bá rī pi, adrikí sū pẹtì ẹ drìtì drīdrī 'dā'bée tìni, Múngú rí ũkpō be pẹtì ẹ drìtì drīdrī 'dāri újázú 'bázú pẹtì rī ǎ rù'bá gá 'dǎá ũzi.

*'Bá Īsērelē vé rī pi gō Múngú rí ẹ'yǐ dī*

<sup>25</sup> Má ẹdrípìi má ọmvúpìi, á lě ĩmi nìkí tǎ ĩ ní ũzũú kuú mūdūmūdū rú 'dī'bée, lě ĩmi íngúkí ĩmi ku, 'bá Īsērelē vé rī pi urukọ gākí Múngú rí ẹ'yǐgá sī, 'bo kòpí ũtē 'díní cìmgbá ĩmi adri'bá Yāhūdī rú ku Múngú ní ũpěé 'dī'bée ní ímúzá Kúrísítō rí ẹ'yǐzú rī gé. <sup>26</sup> Kúru ĩ ímú 'bá Īsērelē vé rī pi pa céré, sū ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī tìni,

“'Bá ímúpi kòpí paápi rī, ĩri íbí ímú írǎ Siónā vé rī gélésí,

ĩri ímú úyú ífū'bá Yókóbū agá rī pi vé ũnjīkǎnyā ũjī kòpí ǎ rù'bá gá sī céré.

<sup>27</sup> Ũndī má ní ímú rujú kòpí be rī,  
ma kòpí trū ívé ũnjīkǎnyā agásí céré.”

<sup>28</sup> 'Bá Īsērelē vé rī pi nděé ni pi ícákí ari'ba Múngú vé ni, ĩmi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ẹ ẹ'yǐkí rí ụ'dúkó múké rī ǎní. 'Bo Múngú lě

'bá Īsērélē vé rī pi lēlē, ā'diātāsīyā ĩri ní kōpivé é'bīpī Ābūrāmā ri ĩpēé Īsákā be āzini Yōkóbū be rī ā tā sī. <sup>29</sup> Īmi ndrekí drī ká, Múngú sē dō 'bá rī ní fēfē gí, āzini zī dō ĩri gí, ícó ívé yīkī újá ku. <sup>30</sup> Īmi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku 'dī'bée, ándúru ĩmi gākí Múngú ri sī, 'bo Múngú gō ívé ẹsī múké rī 'bāā ĩmi ní, ā'diātāsīyā 'bá Īsērélē vé rī pi nóni gākí Múngú ri sī. <sup>31</sup> Yāhūdī kárakarā rī pi ē drī ícákí nóni ũkpó ũkpó, 'bo Múngú ri ímú ívé ẹsī múké rī 'bā kōpi ní, ā'diātāsīyā ĩmi ịsúkí rí ẹsī múké Múngú vé rī āní. <sup>32</sup> Múngú adi 'bá rī pi 'í drígé sī, ku kōpi rií ũnjikānyā 'oó sū kōpi ní lēé rī tīnī, 'í 'bā rí ívé ẹsī múké rī kōpi ní céré bēsīnī.

### *Ōwō'dīfō sēngará Múngú ní*

- <sup>33</sup> Úmī Múngú vé rī, āzini tā nīngará Múngú vé rī aga rá,  
     'bá āzi ícó ĩrivé tā ũlūú bā ku,  
     dōku 'bá āzi ícó tā ĩri ní 'oó rī ũlūú bā ku.
- <sup>34</sup> “Ā'di nī úmī Úpí Múngú vé rī rá nī?  
     Dōku ā'di ũlū ĩri ní tā rá nī?”
- <sup>35</sup> “‘Bá ngá sēepi Múngú ní,  
     Múngú ní gōó ngá újá sēé ĩri ní rá rī ā'di 'i?”
- <sup>36</sup> Múngú gbi ngá rī pi ārēvú céré nī,  
     kōpi ri adri ĩrivé ũkpō sī,  
 gbi kōpi ē íngúkí rí 'i āní.  
     Ē íngúkí Múngú ri mụzú nyonyo! Āmīnā.

## 12

### *Lē 'bā adrikí uletere Múngú ẹndrẹti gé*



1 Má édrípìi ma ómvúpìi, Múngú i'da ésí ìdríkídri ívé rĩ ìmi ní gí. Tã ni sĩ, á mã ìmi drĩ ìrĩ sĩ, lē ìmi sēkí ìmĩ rụ' bá Múngú ní rọbọṅọ rụ, ã adri uletere, ã sē rí Múngú ní ãyĩkō. 'Dĩri lẹti áda Múngú ri ìnjìzú rĩ. 2 Lē ìmi rikí ìmi újá tã 'oó sũ 'bá nyọọkú nōri vé rĩ pi ní rii tã 'oó rĩ tịni ku, lē Múngú ã újá ìmivé yĩkí ícá ú'dí. Kuru ìmi ícó tã Múngú ní lēé ìmi 'okí rĩ nĩ áamá rá, āzini ìmi ícó tã múké, āzini tã ãyĩkō sēépi Múngú ní, ìri ní lēé rĩ nĩ áamá rá.

3 Ésí múké Múngú ní 'bãá má ní 'dĩri sĩ, á lē 'yoó ìmi ní céré, lē ìmi ỳsũkí 'yozú kìnĩ, ìmi ndēkí tã sĩ céré nĩ 'dini ku. Lē ìmi áamáki ìmivé adringará, ẹ'yĩngará Múngú ní sēé ìmĩ ésí agá rĩ sĩ. 4 'Bã rụ' bá ìgélé be āndiāndí, ìgélé ālu ālu ri ívé ẹzì be túngú túngú. 5 'Bã adrikí dō kárakarã drããsĩyã, 'bá úmúkí 'bã ícá rụ' bá ālu Kúrísítō ã rụ' bá gá, 'bã ālu ālu ri pá tu ógúpì sĩ. 6 Múngú 'bã ésí múké 'bá ní, sē 'bá ní fēfē tã 'ozú rĩ pi céré āndiāndí. Fēfē 'bã rĩ vé rĩ, ìri dō rizú tã Múngú ní i'daá rĩ ùlüzú 'bã rĩ pi ní, lē ã ùlũ ú'dúkọ Múngú vé rĩ 'bã rĩ pi ní, ìrivé ẹ'yĩngará ã adri āmbúgú. 7 Múngú sē dō mĩ ri ẹzì ngaá 'bá urukọ ní, lē mĩ nga ẹzì rĩ mužú múké, Múngú sē dō mĩ ri 'bã rĩ pi ímbá, lē mĩ ímbá 'bã rĩ pi mužú múké. 8 Múngú sē dō mí ní ẹzì rizú 'bã rĩ pi ẽ ésí ùmĩzú, lē mĩ ùmĩ nyo 'bã rĩ pi ésí mužú. Múngú sē dō mĩ ri ngá sēé 'bã rĩ pi ní, lē mĩ sē ngá rĩ ésí be céré. Múngú sē dō mĩ adri drĩkoma rú, lē mĩ rụ 'bã rĩ pi mužú múké. Múngú sē dō mí ní ésí ìdríkídri adrizú 'bã rĩ pi be, lē mĩ sē kọpi ní ngá rĩ ãyĩkō sĩ.

### Lëngará

<sup>9</sup> Lëngará ìmivé rĩ ã adri lëngará áda ni. Lë ìmi gākí tã ùnjí rĩ pi céré sī, lë ìmi 'okí tã múké ni pi mužú áyu. <sup>10</sup> Lë ìmi lëkí ìmi ògúpì lëlë, àzini lë 'bá ãlu ãlu ã ìnjĩ 'í ògúpì ri agaá rá. <sup>11</sup> Lë ìmi 'bākí ùvũ tã Múngú vé rĩ sī ku, 'bo lë ìmi ngakí èzì Úpí ní èsì be céré. <sup>12</sup> Ìmi kádō rií tã drīdrī 'dīlë rĩ ã tã ũsũ, lë ìmi adrikí àyīkō sī. Ìmi dō ri ìzāngā nya, lë ìmi adrikí èsì be mādā, lë ìmi 'bākí èsì rizú Múngú ri zizú. <sup>13</sup> Lë ìmi àlëkí ngá 'bá Múngú vé ngá àkó rĩ pi be trù. 'Bá ìmi ní ñĩ kuyé ni pi ífíkí dō ícá ìmivé 'bètì àsámvú gé, ìmi è'yíkí kòpi drī ìrĩ sī.

<sup>14</sup> 'Bá ìmi 'o'bá ùnjí rĩ pi, ìmi sèkí kòpi ní tākiri, ã trikí kòpi ku. <sup>15</sup> 'Bá rĩ pi dō ri àyīkō 'bā, ìmi 'bākí àyīkō rĩ kòpi be trù, 'bá rĩ pi dō ri àvũ ngo, ìmi ngokí àvũ rĩ kòpi be trù. <sup>16</sup> Lë ìmi adrikí tã be kírì ìmi àsámvú gé sī. Lë ìmi rikí ìmi íngú ku, 'bo lë ìmi rúkí ùndĩ 'bá ì ní ndreé kú mìlé gá èzì àkó rĩ pi be, lë ìmi ũsũkí 'yozú kìnĩ ìmi ndèkí 'bá urukò rá 'dínì ku.

<sup>17</sup> 'Bá àzi 'o dō ìmi ùnjí, lë ìmi 'okí ìri ùnjí sũ ìri ní ìmi 'oó ùnjí rĩ tìnjì ku. Lë ìmi 'okí tã índrèpi 'bá rĩ pi mìlé gá múké ni áyu. <sup>18</sup> Lë ìmi 'bākí úvá adrizú 'bá rĩ pi be céré tã be kírì. <sup>19</sup> Mávè ùndĩ rĩ pi, 'bá rĩ 'o dō ìmi ùnjí, lë ìmi újákí ìri ní tã ùnjí ku, ìmi kukí tã rĩ Múngú drígé, Múngú ã ùfè nĩ, ã'diātāsīyā síkí Búkū Múngú vé rĩ agá, Úpí Múngú kìnĩ, “Ma ímù tã 'dìri ùfè nĩ.” <sup>20</sup> 'Bo lë ìmì 'okí tã rĩ sũ Búkū Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ tìnjì,

“Árí' bá mívé rĩ ẹbírí fọ dō ìri nĩ, lẹ mí sẹ ìri ní ngá nyaá,  
 yĩí úvá ndě dō ìri nĩ, 'í sẹ ìri ní yĩí mvuú.  
 'Í 'o dō ìri múké, ìri ívé ùnjĩkányã nĩ á má rá, ìri drĩnjá ísú.”

<sup>21</sup> Lẹ ìmí kukí ùnjĩkányã ã ndě ìmivé ùkpō ku, 'bo lẹ ìmí 'okí tã múké, ìmí nděkí rí ùnjĩkányã vé ùkpō àní.

## 13

*Lẹ ã 'dúkí tã 'bá ambugu ãngũ ru' bá rĩ pi vé rĩ ngaánga*

<sup>1</sup> Lẹ 'bá céré ã 'dúkí 'bá ambugu ãngũ ru' bá rĩ pi vé tã ngaánga, ùkpō ẹzì ngazú rĩ Múngú rí sẹ 'bá ambugu rĩ pi ní nĩ, àzini 'bá céré ì ní ù'bãá 'bá ambugu rú rĩ pi Múngú 'bã kọpi nĩ.

<sup>2</sup> 'Bá rĩ ọwụ dō 'bá ambugu rĩ pi vé tã gí, ọwụ 'dĩri tã Múngú ní ẹzì rĩ, 'bá tã 'o' bá 'díní 'dĩ' bée, ì tã lị kọpi drìgé. <sup>3</sup> 'Bá tã 'o' bá pìrì rĩ pi, kọpi ícókí adrií ùrĩ sĩ 'bá ambugu rĩ pi sĩ ku, 'bo 'bá tã 'o' bá pìrì ku rĩ pi, kọpi adri ùrĩ sĩ. 'Í lẹ dō adrií 'bá ambugu rĩ pi sĩ ùrĩ sĩ ku, lẹ mí 'o tã pìrì, ìri sẹ kọpi mì íngúngũ. <sup>4</sup> 'Bá ambugu rĩ pi átí' bá Múngú vé ni, kọpi 'bá rĩ pi ẹ ìzã ko tã múké sĩ. 'Bo 'bá rípi tã ùnjí 'o' ópi rĩ, ìri adri 'bá ambugu rĩ pi sĩ ùrĩ sĩ, ã' diátãsiyã kọpi ùkpō be 'bá tã ùnjí 'o' bá rĩ pi ìrĩñázú Múngú vé jìkó i' dazú àní.

<sup>5</sup> Lẹ ìmí 'dúkí 'bá ambugu ãngũ ru' bá rĩ pi vé tã ngaánga, adri 'yozú kíní, ìmi 'yéṅá kọpivé tã 'dù nga ì ní lée ìmi ìrĩñãá rĩ sĩ yã 'díní ku, ìri tã pìrì ìmi ni kọpivé tã 'dùṅá ngaá rĩ sĩ.

<sup>6</sup> Tã ã pá ĩ ní rizú mũfēngã ũfēzú rĩ 'dĩ, 'bá ambugu 'dĩ'bée átí'bá Múngú vé ni, kòpivé ẹzị ngaá rĩ rizú 'bá rĩ pi ã tã mbazú céré. <sup>7</sup> Lē ĩmi ũfēkí ngá 'bá ambugu rĩ pi ní lēé ĩmi vúgá rĩ ũfēfē. Dō ngá rĩ mũfēngã umbe jezú rĩ ã ũfēngará, ĩmi ũfēkí kòpi ní. Lē ĩmi rukí kòpi ruru, ĩmi ñnjìkí kpá kòpi ñnjìnjì.

*Lē ĩmi lēkí ĩmi ọgũpị lēlē*

<sup>8</sup> Lē mī adri mēřị 'bá āzi vé ni be ku, ngá múké ĩ ní lēé rĩ, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē. 'Bá 'í ọgũpị ri lēepi lēlē rĩ, 'du tãimbị rĩ vé tã ngaá gí. <sup>9</sup> Tãimbị rĩ 'yo 'dini, “Lē mī 'bã ọwũ ku, lē mī 'dị 'bá ku, lē mī ũgũ 'bá āzi ã ngá ku, lē mī 'bã ẹsị 'bá mī gārā gá rĩ vé ngá drịgé ku.” Tãimbị ĩ ní ũlāá 'dĩ'bée, úmúkí kòpi céré ícá ngá ãlu kínì, “Lē mī lē 'bá mī gārā gá rĩ sũ mí ní mī rụ'bá lēé rĩ tịni.” <sup>10</sup> Lēngará ri sē 'í 'o mí ọgũpị ri ùnjí ku. 'Bá rĩ dō lēngará be ẹsị agá, 'bá rĩ 'du 'dĩri tãimbị rĩ vé tã ngaá gí.

<sup>11</sup> Lókí ĩmi ní tã pịrị 'ozú rĩ, ĩri adriipi nō. Lē ĩmi arukí ụ'dú gélésì, ã'diātāsīyã 'bá ñkí rá lókí ĩ ní lēzú 'bã pazú ùnjìkányã agásì rĩ, ĩri ñnyiną́, ĩrivé tã ndē lókí ándúru 'bá ní Kúrísítō ri ẹ'yìzú drịdrị 'dãri rá. <sup>12</sup> Ẹsị mādã, tã ñiną́ vé rĩ pi dẹdẹ, ãngũ rĩ ílókō ícá ụtúná rú. Lē 'bã kukí tã ñiną́ vé rĩ ã 'ongará ãní, lē 'bã úsúkí ngá ẹ'dị vé rĩ pi, 'bã adrikí rí ụtúná agá. <sup>13</sup> Lē 'bã adrikí múké, sũ 'bá ri 'bá ẹcị 'bá ụtúná agá rĩ pi tịni. Lē 'bã 'okí tã ñiną́ vé rĩ pi ku, lē 'bá rikí íwá mvuú ñmērēzú ku, lē 'bã rikí 'bá úmú vūrã ãlu gé rií tã ùnjí 'oó ku, lē 'bã 'bākí ọwũ ku, lē 'bã 'okí tã drịnjá sēepi

ni ku, lē 'bâ adrikí ũmbá rú 'bâ âsámvú gé sī ku, lē 'bâ adrikí ā'yā sī ku. <sup>14</sup> Lē ĩmi ẹ'yīkí Úpí Yésū Kúrísítō ri áyu, lē ĩmi kukí tā ũnjí rú' bá nōri ní lēé rī pi rá.

## 14

### *Ā 'yokí 'bá āzi ā tā ũnjí ku*

<sup>1</sup> Lē ĩmi ẹ'yīkí 'bá adriípi ẹ'yīngará be mũnyámúnya rī ífí ĩmi âsámvú gé, lē ĩmi 'bákí āgátá tā 'bá uruko ní ndreé múké āzini 'bá uruko ní ndreé ũnjí rī ā tā sī ku. <sup>2</sup> 'Bá āzi ri ũsū, 'í ícó ngá rī pi ārēvú nya céré rá, 'bo 'bá adriípi ẹ'yīngará be mũnyámúnya rī, ĩri ũsū, 'í lē 'yéná tībí nī nyaá áyu. <sup>3</sup> 'Bá 'yoópi 'í lē ngá ārēvú nyaá céré rī, lē ē ide 'bá riípi tībí nī nyaápi áyu rī ku, lē kpá 'bá tībí nī nyaápi áyu rī, ē ide 'bá ngá ārēvú nyaápi céré rī ku, ā'diātāsīyā Múngú ā'yī 'bá rī pi ārēvú céré. <sup>4</sup> Mi ā'di 'í ícópi 'bá āzi vé átí' bá ā tā 'yoópi ũnjí? Dō 'o tā múké yā, dō 'o tā ũnjí yā, Úpí ri íngá ĩrivé tā lị nī. Úpí ri ímụ ĩri ē ízā ko, sē ĩri tā nīngará ĩpē tā pịri 'ozu āní.

<sup>5</sup> Ú'dụ ĩ ní Múngú ri ĩnjízú rī ā tā sī, 'bá ālu ri ũsū 'yozú kīnī, ĩpēkí ú'dụ āzi ālu ĩrivé tā ndē agaá rá, 'bo 'bá āzi ri ũsū, ú'dụ rī pi céré ĩ ícó Múngú ri ĩnjī āní rá. Lē 'bá ālu ālu ā ũsū tā ĩrī 'dī'bée âsámvú, ngōri múké nī, ā 'dụ rí ngaá. <sup>6</sup> 'Bá ú'dụ āzi ālu ní 'dụúpi 'bāápi tā āmbúgú rú rī, ĩri tā 'dīri 'o 'dīni Úpí Múngú ri ĩnjízú. 'Bá riípi ngá ārēvú nyaápi céré rī, ĩri 'dīri ri Múngú ri ĩnjī, ā'diātāsīyā ĩri ri Úpí ní ōwō'difō sē. 'Bá riípi tībí nī nyaápi áyu, zāá nyaápi ku rī, ĩri

ri Úpí ri ñnjĩ, ã'diātāsīyā ñri kpá ri Múngú ní ōwō'dífō sē. <sup>7</sup> 'Bávé adringará ídri rú rĩ, ũkpō ni adri 'bá dríge kuyé, āzini 'bávé drāngará, ũkpō ni adri 'bá dríge kuyé. <sup>8</sup> 'Bâ dō ri adri ídri rú, 'bâ Úpí Múngú ri ñnjĩ, 'bâ ũdrākí dō gí, 'bâ adri 'bá Úpí vé ni. Dō 'bâ ri adri ídri rú yā, dōku 'bâ ũdrādrā yā, 'bâ 'bá Úpí vé ni.

<sup>9</sup> Tā 'dĩri sī, Kúrísítō drā 'bâ tā sī, gō íngá ídri rú, 'î ímú rí adrii Úpí rú 'bá ídri rú rĩ pi vé ni, āzini 'bá ũdrā'bá gí rĩ pi vé ni. <sup>10</sup> Lē mī átá mí ógúpì Yēsũ ri ẽ'yĩpi gí rĩ vé tā ũnjí ku, lē mī ide mí ógúpì Yēsũ ri ẽ'yĩpi gí rĩ ku, 'bá rĩ pi céré ímú pá tu Múngú ẽndrẹti gé, Múngú ri kòpivé tā lì nĩ.

<sup>11</sup> Sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá,

“Úpí Múngú kīnĩ, ‘Ma Múngú ‘i,  
'bá rĩ pi céré ímú kũmũcí ũtĩ má ẽndrẹti gé,

kòpi ímú 'yo ñ tị sī, ma Úpí Múngú ‘i.’ ”

<sup>12</sup> 'Bá ālu ālu ri ímú ívé tā ũlũ 'î tị sī Múngú ẽndrẹti gé.

<sup>13</sup> Kúru lē 'bâ kukí tā ñngará 'bâ ógũpì dríge rĩ ānĩ, lē mī ózũ lẹti 'bá lē'bá ímú'bá Kúrísítō ri ẽ'yĩ'bá gí rĩ pi ní ku, kòpi ã 'bekí rí ívé ẽ'yĩngará ñ dríge sī vūgá ku. <sup>14</sup> Á nĩ rá Úpí Yēsũ Kúrísítō ã rú sī, ngá nyanya āzi ũnjí ni 'dāáyo, 'bá rĩ ũsũ dō kīnĩ ngá nyanya 'dĩri ũnjí, ñri vūgá ngá nyanya 'dĩri ũnjí. <sup>15</sup> Ngá nyanya mí ní rii nyaá rĩ, ñri dō ri mí ógúpì Yēsũ ri ẽ'yĩpi gí rĩ ní ñzāngā sē, lē mī nya ñri ã gārā gá ku, 'í nya dō ñri ã gārā gá, 'í lē ñri kuyé. Ngá mí ní nyaá rĩ ã sē ñzāngā 'bá Kúrísítō ní drāā ñrivé tā sī 'dĩri ní ku. <sup>16</sup> Kúru ngá mí ní

ũsũjú kînĩ, ìri múké 'dĩri, lě mí sě ã átákí drĩ ni gé ùnjí ku. <sup>17</sup> ã'diātāsīyã fingará mālũngã Múngú vé rĩ agá rĩ adri 'yozú kînĩ, ìri ngá nyanya ã tã, dõku ngá ì ní rií mvuúmvu rĩ pi ã tã 'dĩni ku, ìri tã ì ní 'oó pìrì, tã be kírì, ãyĩkõ sĩ rĩ. Tã 'dĩ'bée Índrí Uletere rĩ ri sě nĩ. <sup>18</sup> 'Bá rĩ 'o dõ tã 'dĩri tĩnì Kúrísítõ ã rù sĩ, ìri Múngú ní ãyĩkõ sě, 'bá rĩ pi nga ẹtĩ kînĩ, tã ìri ní 'oó 'dĩri múké.

<sup>19</sup> Lě 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi, tãkírì ã adri kòpi ãsámvú gé, kòpi ã útúkí rí ì ícá ùkpó ùkpó ìvé ẹ'yĩngará agá. <sup>20</sup> Ẹ izakí Múngú vé ẹzì ngá nyanya ã tã sĩ ku. Ngá nyanya rĩ pi ãrěvú céré ì ícò nya rá, lě mí sě 'bá ãzi ã 'de fíí ùnjĩkãnyã agá ngá nyanya mí ní nyaá rĩ sĩ ku. <sup>21</sup> Ngá mí ní ìpěe nyaá rĩ dõ zãá\*, dõku íwá mvungará, dõku tã ãzi 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩpi gí rĩ sěepi 'deepi ùnjĩkãnyã agá ni, lě mí ku ngá 'dĩ'bée ãrěvú céré ãní.

<sup>22</sup> ãnyãngã vé tã, ãzini ù'dú uruḳo 'bãzú ãmbúgú rĩ vé tã ã adri 'yěná ìmi ãsámvú gé Múngú be. 'Bá rĩ nĩ dõ áamá rá, tã ì ní 'oó rĩ pìrì, ẹsì ni ã ùtĩ tã 'í ní 'oó rĩ sĩ ku. <sup>23</sup> 'Bá rĩ ã yĩkì awa dõ 'i ìrĩ ngá ì ní nyaanya rĩ ã tã sĩ, 'bo nya dõ ngá rĩ ãkã, 'bá 'dĩri lĩkí tã drĩ ni gé gí, ã'diātāsīyã 'o tã 'dĩri ẹ'yĩngará ãkó. Tã 'bá rĩ ní 'oó rĩ, ẹ'yĩ dõ 'í ẹsì agá 'dãã ìri tã pìrì kuyé, 'o 'dĩri ùnjĩkãnyã.

## 15

\* **14:21** 14:21 Zãá: Lókí Páulũ vé rĩ gé, zãá uruḳo ì ní jeé jòkõnì agá rĩ, ãzini zãá ì ní sěe ngá ì ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ, Kúrísítĩyãní uruḳo ùsũkí kînĩ ì nyakí dõ zãá 'dĩri gí, ìri lũ kînì ì ri ngá ì ní údé múngú rú rĩ pi ìnjì. ãní sě kòpi nyakí zãá ku. 'Í lã 1 Kòrínítõ 8:1-13.

*'Bâ rikí 'yéńá 'bâ tâ ũsũú áyu ku*

<sup>1</sup> 'Bâ adri'ba ẽ'yĩngára be ũkpó ũkpó nõ'bée, lē 'bâ kokí 'bá ẽ'yĩngára be mũnyámúnya rĩ pi ẽ izā koko, 'bâ rikí 'yéńá 'bâ tâ ũsũú áyu ku. <sup>2</sup> Lē 'bâ 'okí tâ múké 'bâ ọgũpi ní, ă sē rí kọpi ní ăyĩkō, kọpi ă adrikí rí ũkpó ũkpó ìvé ẽ'yĩngára agá. <sup>3</sup> Kúrísítō 'o 'yéńá tâ rĩ 'í ní ăyĩkō sězú ọ'dúkùlegúsĩ kuyé. Síkí Kúrísítō vé tâ Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ, "Á Múngú, 'bá mi u'da'ba rĩ pi, u'dakí kpá ma rá." <sup>4</sup> Tā 'dĩ'bée síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá ìnógósí 'bâ ímbázú, 'bá úmbékí dō ẹsí ìzāngā nyazú rá, Búkũ Múngú vé rĩ 'bá ẹsí ùmĩ, ìri sē 'bá ẹsí 'bā tâ Múngú ní ẹzi 'bá ní drĩdrĩ 'dĩlē rĩ ùtězú.

<sup>5</sup> Múngú sēepi ìmi ní rií ẹsí úmbé ìzāngā nyangára gá, ăzini riipi ìmĩ ẹsí ùmĩpi rĩ, ă sē ìmi úmúkí ìmi adrii ngá ălu, ìmi kádō rí Kúrísítō Yēsũ ă pámvú ũbĩ. <sup>6</sup> Kúru lē ìmi úmúkí ìmi céré trú, ìmi íngúkí 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísítō vé Ẹtēpi Múngú rí.

<sup>7</sup> Ìmi adrikí ìmi ăsámvú gé sī ẹsí be ălu, sũ Kúrísítō ní adrii ìmi be ẹsí be ălu rĩ tĩni, ẽ íngúkí rí Múngú rí ăní. <sup>8</sup> Á lē lūú ìmi ní kìnĩ, Kúrísítō ímú Yăhúđĩ rĩ pi ăsámvú gé ătí'ba rú, ímú tâ Múngú ní ẹzi Yăhúđĩ rĩ pi vé ẹ'bípì\* ní rĩ i'daá kìnĩ, ìri tâ áda. <sup>9</sup> Ăní 'bá adri'ba Yăhúđĩ rú ku rĩ pi ẽ íngúkí rí Múngú rí ẹsí ìdríkídri ìrivé rĩ ă tâ sī. Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ,

---

**15:3** 15:3 Sāwúmā 69:9 \* **15:8** 15:8 Yăhúđĩ rĩ pi vé ẹ'bípì: Kọpi Ăbūrāmā 'i, Ɔsākā 'i, ăzini Yōkóbũ sī.



“Ma ímú mi íngú 'bá adri' 'bá Yãhúđĩ rú ku 'dĩ' 'bée  
 ãsámvú gé,  
 ma ímú úngó ngo mí rú íngúzú.”

10 Gōkí kpá sī Búkū Múngú vé rĩ agá đĩ kìnĩ,

“Īmi 'bá adri' 'bá Yãhúđĩ rú ku 'dĩ' 'bée,  
 ĩmi 'bākí ãyĩkō mụzú 'bá Múngú vé rĩ pi be  
 trú.”

11 Gōkí kpá sī đĩ kìnĩ,

“Īmi 'bá adri' 'bá Yãhúđĩ rú ku 'dĩ' 'bée,  
 lě ĩmi íngúkí Úpí Múngú ri íngúngũ,  
 'bá céré vũ drĩgé rĩ pi,  
 lě ĩmi íngúkí Múngú ri íngúngũ.”

12 Nẹbĩ Īsáyã 'yo kìnĩ,

“Mvá àzi ri úmvúlésí ímú ĩfũ úyú 'bágú Dãwúđĩ  
 Yésē mvópì vé rĩ agá,  
 ĩri ímú adri 'bágú rú ãngũ rĩ pi drĩgé céré,  
 'bá adri' 'bá Yãhúđĩ rú ku rĩ pi ímú ẹsì 'bã ĩri  
 drĩgé.”

13 Múngú ĩmi ní ríí ẹsì 'bãá drĩ ni gé 'dĩri, ã sē  
 ãyĩkō ã fi ĩmĩ ẹsì agá, ãzini ã sē tãkiri ĩmi ní, ĩmi  
 ní ĩri ẹ'yĩí gí rĩ sī, ũkpō Índrí Uleteré rĩ vé rĩ ã ga  
 ĩmĩ ẹsì agá trétré, ĩmi 'bākí rí ẹsì tã drĩdrĩ 'dĩlé  
 rĩ ùtězú.

*Páulũ nga ẹzì 'bá adri' 'bá Yãhúđĩ rú ku rĩ pi  
 ãsámvú gé*

14 Má ẹdrípìí má ọmvúpìí, á nĩ rá 'yozú kìnĩ,  
 nóni ĩmi nĩkí tã Múngú vé rĩ pi céré múké gí,  
 kúru ĩmi ícó ĩmi ọgùpìí ímbá rá. 15 Kọkọbì má ní  
 sī ĩmi ní 'dĩri, á sī ĩmi ní tã rĩ ữrĩ ãkó, ĩmi ígákí

15:9 15:9 2 Sãmùélē 22:50; Sãwúmã 18:49 15:10 15:10  
 Dětōrōnómē 32:43 15:11 15:11 Sãwúmã 117:1 15:12 15:12  
 Īsáyã 11:10

rí tã rĩ pi ãní bēnĩ, ã sĩ tã 'dĩri 'dĩni, ã'diãtãsiyã Múngú sē má ní ẹsị múké, <sup>16</sup> má nga rí ẹzị Kúrísítō Yēsũ ní ãtí'bá rú, má nga rí ẹzị átalágú rú 'bá adri'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi ãsámvú gé. Ẹzị má ní ngaá átalágú rú rĩ, rizú ú'dúkọ múké rĩ ùlũzú 'bá adri'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi ní, Índrí Uleterē rĩ ã sē rí kọpi adrii rọbọṅọ rú, ã sē rí Múngú ní ãyĩkō.

<sup>17</sup> Ma ãyĩkō sĩ ãmbúgú ẹzị má ní ngaá Múngú ní Kúrísítō Yēsũ ã rụ sĩ rĩ sĩ. <sup>18</sup> Má ícọ ma íngú tã má ní 'oó rĩ sĩ ku, ma 'yẹná tã Kúrísítō ní ì'daá má ní, ma íjipi 'bá adri'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi ãsámvú gé rĩ ùlũ áyú. Kọpi 'dukí tã Múngú vé má ní ùlũú rĩ ngaá rá. <sup>19</sup> Má ùlũ tã 'dĩri, ãzini á 'o tã ãyázú ãyãyã 'dĩ'bée ùkpō Índrí Uleterē rĩ vé rĩ sĩ, sē má ùlũ ú'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ í'dózú kũrú Yērúsálémã vé rĩ gé cazú ãngũ Ìlĩrĩkómũ vé rĩ gé. <sup>20</sup> Ẹzị mávé rĩ, ma ri ú'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ùlũ mụzú vũrã 'bá rĩ pi ní Kúrísítō vé tã yizú kuyé rĩ pi agásĩ, á lē mụú vũrã 'bá ãzi ní Kúrísítō vé tã ùlũzú gí rĩ agá ku. <sup>21</sup> Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ,

“Bá ĩ ní ĩrivé tã ùlũú kọpi ní kuyé rĩ pi, kọpi ímú tã rĩ ndre rá,  
 ãzini 'bá ĩrivé tã yì'bá kuyé rĩ pi, kọpi ímú ĩrivé tã nĩ áamá rá.”

<sup>22</sup> Tã má ní mụzú ĩmi ndrezú kuyé rĩ, á ri ú'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ùlũú mụzú ãngũ rĩ pi agásĩ.

*Páũlũ lē mụú 'bá Rómã vé rĩ pi vúgá*

23 'Bo nóni á de ẽzi má ní ngaá ãngũ nõ'bée agá rĩ pi céré gí. Ílí kárákará agá, á ri ũsũú, á lē muú ĩmi ndreé. 24 Má útú tã ni 'dĩni, má kãdõ 'deé muú ãngũ Sĭpénĩ vé rĩ gé 'dãá, á lē pá tuú ĩmi ndreé ú'dú be mãdã, ĩmi kúru má ní ngá so, ã ko rĩ mã ĩzã, mã 'de rĩ muú mávé ẽcĩ rĩ gé 'dãá. 25 'Bo nóni á lē 'deé muú Yẽrusãlémã gá 'bá Múngú vé rĩ pi ẽ ĩzã koó. 26 'Bá Múngú ri nĩ'bá gí ãngũ Mãkẽdõniyã vé rĩ agá, ãzini ãngũ ãkáyã vé rĩ agá rĩ pi sokĩ ngá ẽsĩ be céré sēé muú 'bá Yẽsũ ri ẽ'yĩ'bá gí Yẽrusãlémã gá 'dãá ngá ãkó rĩ pi ẽ ĩzã kozú. 27 Ádarú ngá kôpi ní soó rĩ, tã ni íbĩ íngá kôpi ẽ ẽsĩ agá, kôpi sokĩ ngá rĩ sēé Yãhũdĩ Yẽsũ ri ẽ'yĩ'bá gí ngá ãkó rĩ pi ní. ã'diãtãsiyã Yãhũdĩ rĩ pi ũlũkĩ ú'dúkõ múké Kúrísitõ vé rĩ 'bá adri'bá Yãhũdĩ rú ku rĩ pi ní, 'bá adri'bá Yãhũdĩ rú ku rĩ pi sũkĩ ívé rĩ ngá sēé Yãhũdĩ Yẽsũ ri ẽ'yĩ'bá gí rĩ pi ní. 28 Má kãdõ ngá ĩ ní soó sēé má drĩgé rĩ jĩ muú sēé 'bá ngá ãkó rĩ pi ní, ma gõ 'de mu ĩmi ndre, ma kúru gõ aga muú Sĭpénĩ gé 'dãá. 29 Á nĩ rá 'yozú kĩnĩ, má kãdõ caá ĩmi ãsãmvú gé 'dĩlé, Kúrísitõ ri ívé tãkĩri rĩ sē má ní, tãkĩri Kúrísitõ ní sēé má ní 'dĩri, ĩmi ĩsũ ĩndĩ.

30 Má ẽdrĩpĩĩ má õmvúpĩĩ, á lē 'yoó ĩmi ní Úpĩ Yẽsũ Kúrísitõ ã rú sĩ, ãzini lẽngará Índrĩ Uletererĩ vé rĩ sĩ, á lē ĩmi zĩkĩ má ní Múngú ri ẽzi ũkpó ũkpó má ní riĩ ngaá rĩ ã tã sĩ. 31 ĩmi zĩkĩ má ní Múngú ri, 'bá Yẽsũ ri gã'bá sĩ ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi ã 'okĩ rĩ ma ũnjĩ ku, ngá ĩ ní soó sēé má drĩgé rĩ, má kãdõ jĩ sēé 'bá ẽ'yĩ'bá gí Yẽrusãlémã gá rĩ pi ní, kôpi ẽ ẽ'yĩkĩ rĩ ngá rĩ bẽnĩ. 32 Múngú

ã'yĩ dõ rá, ma mu ãmi vúgá 'dĩlé ãyĩkõ be, 'bã mụkí rí 'bã ẹsị ùmíí ãmi be trú. <sup>33</sup> Múngú riipi tākíri sēepi rĩ ã adri ãmi be céré. ãmĩnã.

## 16

### *Páulũ sē mōdó 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi ní*

<sup>1</sup> Á lē ãmi ní Fãyúbe vé ẹzị ngaá múké rĩ ã tã ùlũú, ãri átí' bá, ãri ri ẹzị nga kãnisã\* kũrú Kēnĩkũriyã vé rĩ agá. <sup>2</sup> ãmi ẹ'yĩkí ãri Úpí ã rú sĩ, sũ ãmi ní 'bá Múngú vé rĩ pi ẹ'yĩ rĩ tĩnị, ngá ãzi ndē dõ ãri nĩ, ãmi sēkí ãri ní ngá ãri ní lēé rĩ, ã'diātāsīyã ko 'bá kárakarã pi ẽ ãzã rá, ãzini ko kpã mã ãzã rá.

<sup>3</sup> Á lē ãmi jíkí mōdó sēé Ákúwílã pi ní ùkú ni Pírĩsílã be, 'bã 'dĩ'bée mã ọgúpì, 'bã rikí ẹzị Kúrísítõ Yēsũ vé rĩ ngaá kọpi be trú ǎlu. <sup>4</sup> Kọpi adikí ãvé ãdri ãzãngã nyaá mã tã sĩ. Á sē ọwõ'dĩfõ kọpi ní, ãzini 'bã adri' bá Yãhúdĩ rú ku Yēsũ ri ẹ'yĩ' bá gí ǎngũ ǎndiǎndí rĩ pi agásĩ rĩ pi sēkí kpã kọpi ní ọwõ'dĩfõ. <sup>5</sup> ãmi sēkí kpã mōdó 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' bá gí, ri' bá ã úmú' bá kọpivé 'bẹtì ǎsámvú gé rĩ pi ní.

ãmi sēkí mōdó mãvé ùndĩgõ Ēpēnētõ ní, ãri 'bã drĩdrĩ í'dópi ẹsị újãpi Kúrísítõ ri ẹ'yĩpi ǎngũ ǎmbúgú Ẹzīyã vé rĩ agá rĩ.

<sup>6</sup> ãmi sēkí mōdó Mãriyã ní, nga ǎndúru ãmi ní ẹzị ùkpõ sĩ.

<sup>7</sup> ãmi sēkí mōdó ǎdrõnĩkã pi ní Yũniyã be, 'bã 'dĩ'bée mãvé mãríté, ù'yĩkí ǎndúru 'bã kọpi be

\* **16:1** 16:1 Kãnisã: Kãnisã ri 'bá Yēsũ Kúrísítõ ri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi.

trú jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yīzú rĩ agá. Yēsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi āsámvú gé, 'bá 'dĩ'bée ā rú kũ ambamba, kòpi ẹ'yĩkí Kúrísítò ri má sī drīdrī.

8 Īmi sēkí mōdó Āpīlīyátā má ní lēélē rĩ ní, ā'diātāsīyā ẹ'yī Úpí ri rá.

9 Īmi sēkí mōdó Ūrābánā ní, ĩri 'bá ógúpì, ĩri ri ẹzì nga Kúrísítò ní, āzini ĩmi sēkí mōdó mávé ũndī Sītākísā ní.

10 Īmi sēkí mōdó Āpélē ní, ỳ'bĩkí ĩri ĩrivé ẹ'yīngará ā tā sī. Īmi sēkí mōdó 'bá adri'bá Ārīsītòbúlā vé 'bẹtì āsámvú gé rĩ pi ní.

11 Īmi sēkí mōdó Ērōdīyónĩ ní, ĩri māríté mávé ní.

Īmi sēkí mōdó 'bá Úpí Yēsũ ri ẹ'yī'bá gí, adri'bá Nārīkísò vé 'bẹtì āsámvú gé rĩ pi ní.

12 Īmi sēkí mōdó Tūrūpāyínā pi ní Tūrūpāsā be, ũkú 'dĩ'bée ngakí ẹzì Úpí ní ũkpō sī.

Īmi sēkí mōdó mávé ũndī Pērēsísī má ní lēélē rĩ ní, ũkú 'dĩri nga ẹzì Úpí vé rĩ ũkpō sī.

13 Īmi sēkí mōdó Rúfāsī Úpí ní ĩpěe adrií 'bá ívé ní rĩ ní, ĩmi sēkí kpá mōdó ĩrivé ẹndrẹpì adriípi má ní sù ẹndrẹpì tìni rĩ ní.

14 Īmi sēkí mōdó Āsēnīkūrítò ní, Pīlīgónā ní, Hērēmē ní, Pātōróbā ní, Hērēmásī ní, āzini 'bá ẹdrípìì 'bá ómvúpìì Yēsũ ri ẹ'yī'bá gí adri'bá kòpi be trú rĩ pi ní.

15 Īmi sēkí mōdó Pīlōlógō ní, Júlīyā ní, Nērīyāsā pi ní ómvúpì be, Ōlīmbasī ní, āzini 'bá céré Yēsũ ri ẹ'yī'bá gí, adri'bá kòpi be trú rĩ pi ní.

16 Īmi u'dekí ĩmi ẹ̀zị́ bēdrī sī.

'Bá Yēsū Kúrísítō ri ẹ̀'yī' 'bá gí kǎnísā āndiāndi rī pi agásī rī pi céré sēkí ĩmi ní mōdó.

*Páulū vé tị ã ùdū*

17 Má ẹ̀drípị má ọ̀mvúpị, á lē lūú ĩmi ní 'dīni, lē ĩmi adrikí mị be kowu 'bá lē 'bá āngū aco 'bá 'dī'bée sī, āzini 'bá lē 'bá 'bá ẹ̀'yī' 'bá gí rī pi ẹ̀ drī ja 'bá ĩvé ẹ̀'yīngará agásī gārā gá 'dī'bée sī, kọpi ri tā ĩ ní ímbá ĩmi ní 'dī'bée újá ũlū lẹ̀tị be túngú. Lē ĩmi úmúkí ĩmi adrii kọpi be trú ku. 18 'Bá 'dīni 'dī'bée, kọpi ngakí ẹ̀zị́ Úpí Kúrísítō vé rī ku, kọpi ri 'yéṅá tā ĩ ẹ̀sị ní lēé rī 'du nga áyu. Kọpi ri átángá múké múké ni pi átá, āzini kọpi ri 'bá tā nī 'bá múké kuyé rī pi ẹ̀ mị ũ'bā. 19 'Bá céré yíkí rá 'yozú kínī, ĩmi 'dukí tā Úpí vé rī ngaá múké rá. Tā ĩmi ní 'oó rī sē má ní āyīkō ambamba. Á lē ĩmi adrikí tā nīngará be, ĩmi 'okí tā piri, lē ĩmi fikí tā ũnjí 'oó ku. 20 Ẹ̀sị mādā, Múngú riipi tākíri sēepi rī, ĩri ímú Sātánā ri tu ínỳí pá sī, ĩri ímú adri ĩmi pálé gá. Ẹ̀sị múké Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ã adri ĩmi be.

21 Má ọ̀gúpị Tīmōtéyō 'bá ní rií ẹ̀zị́ ngaá ĩri be trú rī, sē ĩmi ní mōdó, āzini mávé máríté Lūkiyā pi Yāsónā be, Sōsípátā sī, sēkí kpá ĩmi ní mōdó.

22 Ma Tẹ̀rẹ̀tịyō 'i, á ko Páulū ẹ̀ ízā, á sī kọkọbị ĩrivé nōri nī, á sē ĩmi ní mōdó Úpí Yēsū Kúrísítō ã rú sī.

23 Gáyō ma ẹ̀'yipi ívé 'bẹ̀tị́ ǎsámvú gé, āzini 'bá Yēsū ri ẹ̀'yī' 'bá gí rī pi ẹ̀'yipi ívé 'bẹ̀tị́ ǎsámvú gé rī, sē ĩmi ní mōdó. Ērésítō riipi mūfēngā kūrú agá rī ũtēepi rī, sē ĩmi ní mōdó, āzini 'bá ẹ̀drípị

Kûrâyĩtõ sê ãmi ní mōdó. <sup>24</sup> Ẹsì múké Úpí Yésũ Kúrísítõ vé rĩ ã adri ãmi be céré.†

<sup>25</sup> Lẽ 'bâ íngúkí Múngú ri! Ụ'dúkọ múké Yésũ Kúrísítõ vé má ní tã ni ùlũú 'bá rĩ pi ní rĩ, ã sê ãmi tukí pá ùkpó ùkpó ãmivé ẹ'yĩngará agá. Ụ'dúkọ múké Kúrísítõ vé ọtụ ĩ ní ùzũzũ rĩ, ì'dakí nóni ãri ãmvé gí, <sup>26</sup> nẹbĩ rĩ pi ùlũkí tã 'dĩri nĩ, Múngú adripi mužú 'dáni'dáni rĩ ẹzi tã rĩ nĩ, 'bá ãngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ãrěvú céré ẽ ẹ'yĩkí rí ãri, ãzini kọpi ã 'dúkí rí ãrivé tã ngaá. <sup>27</sup> Múngú ri 'yẹná ãlu, nĩ tã ambamba, ẽ íngúkí ãri mužú 'dáni'dáni rú Yésũ Kúrísítõ vé rĩ sĩ. ãmĩnã.

---

† **16:24** 16:24 Átángá véřẹřĩ 24 agá 'dĩri, búkũ Rómã vé ĩ ní sĩ Gĩrĩkĩ tị sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gōki sĩ búkũ Rómã vé vúlé rĩ agá rá.

**Ū'dúkó Múké Múngú vé rị**  
**Keliko: Ū'dúkó Múké Múngú vé rị New Testament+**  
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Keliko)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source  
files dated 29 Jan 2022

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20